

Sissel Klohs

Di var fele te danse springdans før!

En ny studie av kildematerialet til springdansen fra Vestfold.

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for tradisjonskunst og folkemusikk
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2020 Sissel Klohs

Forsidefoto: Sandarringens arkiv

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

Sammendrag

Fokuset i denne avhandlingen er å undersøke kildematerialet som omhandler springdansen i Vestfold, og kilder som omhandler bygdedans i samme område. Målet med undersøkelsen er at flere skal bli kjent med springdansen generelt og at flere kan få glede og nærhet til lokale dansetradisjoner. Dansen var en viktig del av det sosiale samværet og et sentralt møtepunkt i lokalsamfunnet, nå er springdansen en viktig del av vår immaterielle kulturarv.

Det samlede inntrykket som kommer fram i kildematerialet gir et viktig og interessant bilde av plassen dansen hadde i livet til folk. Kildematerialet gir utfyllende opplysninger om hvordan og hvor springdansen ble danset, og betydningen bygdedansen hadde for folk.

Ved å undersøke filmopptak av bygdedanser fra området, er det gjort funn som belyser dansen bedre. Hvordan de kan ha danset springdans er det mulig å skissere. Her er det funn som kan belyse både steg, svikt og motiv.

Opptak av Anton Svendsen Myrvoll forteller om at det var en dans med høyt tempo, men på dette området må det mer forskning til. Mange spellemenn i fylket levde av musikken, ved å spille til dans for flere sosiale lag i samfunnet. Noen hadde også i perioder av livet musikk som levevei i etablerte orkester. Dette er noe jeg så vidt berører, men som også er verdt å undersøke nærmere.

Under nasjonsbyggingen var fokuset på de nasjonale dansene på slutten av 1800-tallet stort. Fokuset endret seg etterhvert mot å finne og dokumentere det lokale særpreget i dansen, i Vestfold skjedde dette i 1927. På samme tid flyttet folk på seg, tok med seg egne dansetradisjoner og musikkinstrumenter til Vestfold.

Tidlig var det steget som var en utfordring å få til riktig, viser kildematerialet. For 30 år siden ble dette også problematisert, og i et samarbeid med Rådet for folkemusikk og folkedans ble det etablert en enighet om at steget skulle ha et kort steg på den korte treeren og at det kunne være to eller tre svikter i steget.

Hvordan springdansen danses nå er med andre ord et produkt av mange påvirkninger. Derfor har det vært viktig å granske kildematerialet for å få svar på hva slags påvirkninger bygdedansen fra Vestfold har blitt utsatt for.

Forord

Dans er en av de tidligste minnene jeg har, springdansen har hatt en spesiell plass i livet mitt i mange år. Interessen for den ble virkelig vekket da jeg tok til å spille springdanser på fele igjen for noen år tilbake. Da oppdaget jeg at det var mulig å finne flere ulike springdanser i gamle notebøker i Vestfoldarkivet. Vestfoldarkivet åpnet dørene i 2012, og har siden da gjort mye materiale tilgjengelig.

Det samlede inntrykket som kommer fram i kildematerialet gir et viktig og interessant bilde av plassen denne samværsdansen¹ hadde i livet til folk, de årene den var i bruk i Vestfold. Kildematerialet om springdansen gir utfyllende opplysninger om hvordan og hvor den ble danset, og betydningen bygdedansen hadde for folk. Gjerdesamlinga og Ragnar Nordbys notater om dans har hatt stor verdi for arbeidet med denne avhandlingen.

Springdansen danses lite, og skal den få mer fokus og danses mer bør den løftes fram i lyset igjen. Arbeidet med springdansen foregår hovedsakelig i ett lag i Vestfold. De arrangerer årlig kurs i denne leikarringen², og er den eneste ringen som fremdeles formidler dansen. Det er få som spiller og danser bygdedans, det er på tide å vekke dansegleden i folk, igjen!

I miljøet rundt folkemusikkstudiet på Rauland, Universitetet i Sørøst-Norge, har det blitt spilt og danset springdans fra Vestfold gjennom noen år. Et dansepar der har ved flere anledninger deltatt på kappleik, og har fått gode plasseringer. Det er inspirerende!

I oppgaven har jeg fått låne film ved Norsk senter for folkemusikk og folkedans. Jeg har sett flere filmer av bygdedanser fra Sørøst-Norge. Det er jo bare en liten del av en stor samling med viktig dansedokumentasjon fra hele landet. Jeg vil takke alle dere som forvalter et fantastisk spennende arkiv for hjelpen jeg fikk da jeg besøkte samlingen høsten 2018, ingen nevnt men heller ingen glemt. Marith Fagertun må dog nevnes spesielt som ordnet kost, losji og skyss i Trondheim. Tusen takk!

---

¹« Samværsdans er dans brukt når folk møtes for å vera saman og hyggja seg i lag».snl.no/samværsdans

² En forening/ lag som danser folkedans, er organisert under Noregs ungdomslag(1896) og/ eller Folk.Org (dannet i 2009 etter sammenslåing av Landslaget for spelemenn (1923) og Norsk folkemusikk- og danselag (1987)

Opptak fra NRK har også hatt stor betydning for resultatet av mine undersøkelser og refleksjoner. Det å sitte og lytte, spille og repetere, danse litt og reflektere til opptak har vært en mye mer viktig del av arbeidet enn jeg på forhånd forestilte meg. Men, også å ha noen interesserte venner å formidle og diskutere underveis med, har også beriket arbeidet. Takk, Vigdis Andersen og Karolina Westling!

Bygdebøkene og historielagene sine publikasjoner har vært en viktig inngangsport for å sette dansens rolle og betydning i tilværelsen for menneskene før i tiden. Det er viktig at vi tar vare på alle stemmene som forteller om små og store hendelser i livet der springdansen inngår i fortellingene. Plutselige eller store forandringer i livet til folk avspeiles i slike historier, og tilværelsen som var er plutselig borte.

Jeg har hatt stor glede av å lære og danse springdans fra Vestfold. De viktigste lærerne er dansere jeg har fått danse med som kan denne dansen. Derfor er det viktig for meg å takke dem som har fulgt meg inn i dansen. Foreldrene mine Signe og Svein Olav har siden de møtte hverandre på dansegulvet for over 50 år siden vært på dansegulvet jevnlig. Jeg er heldig som har fått lære av mine nærmeste, og som også er blant de beste danserne av springdansen fra Vestfold. Det er fantastisk å se når de nå formidler dans videre til sine barnebarn Ingrid, Sunniva, Katinka og Hans Kristian, som også har stor glede av å danse. Dans har i vår familie vært et viktig møtepunkt. Gjennom folkedansen har vi blitt kjent med nye folk. Vi har hatt det gøy sammen. Dans er lek og moro for alle generasjoner. To til i familien må takkes for oppmuntring og omtanke underveis i arbeidet. Jan Henrik som av og til tar en svingom på stuegulvet sammen med meg. Merethe, kjære søster som har vært en god støtte i sluttfasen.

Mine to veiledere Ragnhild Furholt og Per Åsmund Omholt skal ha stor takk for raske og tydelige tilbakemeldinger, det har jeg hatt godt av!

Jeg håper denne avhandlingen kan bidra til at springdansen i Vestfold når ut til flere, og til å synliggjøre hvor viktig folkedansen er og fortsatt kan være for vårt sosiale liv.

Sandefjord, 28.mai 2020

Sissel Klohs

Innhold

1	Innledning.....	8
1.1	Kildematerialet på film.....	10
1.2	Problemstilling	12
1.2.1	Dansefaglige begrep	12
1.3	Metode	14
2	Arkivmaterialet som omhandler dans, musikk og spesielt springdansen.	18
2.1	Diplomatarium Norvegicum III	20
2.2	Oberstlieutenant Jens Christian Schrøder	21
2.3	John Rønningen og «Bygdehistorien for Våle» beskriver springdans.	22
2.4	Eilert Sundt og hvordan folk møttes til dans før 1900-tallet.	23
2.5	Betalingsballer i Ramnes.....	24
2.6	«Glytt frå lagslivet i Noregs ungdomslag i eldre tid»	25
2.7	Andebu bygdebok	26
2.8	Den nasjonale dansen på scenen	28
2.9	Hulda Garborg og Klara Semb og bygdedansen som var i ferd med å forsvinne.	29
2.10	Ragnar Nordbys notater fra 1927	30
2.10.1	Inga fra Andebu	31
2.10.2	Hilda Storengen fra Stokke	32
2.11	Ragnar Nordby og Gamalt frå Vestfold	33
2.12	Notatet Ragnar Nordby skrev ned i samarbeid med Harald Aasen.....	34
2.12.1	Springdans fra Vestfold etter Aasen og Nordby	35
2.13	Tone Gudve Gjellstad fra Re, intervjuet Bredine Bakke	37
2.13.1	Tone Gudve Gjellstad.....	37
2.13.2	Bredine Bakke, Ramnes	37
2.14	Øystein Gjerdes intervjumateriale	38
2.14.1	Øystein Gjerde	38
2.14.2	Gina Årholt, Stokke	38
2.14.3	Aslaug Dansen, Lardal	40
2.15	Egil Bakka gjorde intervju i 1981	41
2.15.1	Egil Bakka og Norsk senter for folkemusikk og folkedans.....	41

2.15.2	Nicoline Kathinka Henriksen, Tjølling og Stokke	42
2.15.3	Ingeborg Kihle, Stokke	42
2.16	Per Ola Norshus sitt intervju med Sigurd Nordkvelle i 1981	43
2.16.1	Sigurd Nordkvelle, Stokke	43
2.17	Arne Bjørndal sin samling i Bergen.....	43
2.18	Erling Bøe.....	44
2.19	Notatet fra 1991 utarbeidet av Bakka, Ottesen jr. og Utklev	45
2.20	Jubileumsskrift fra 1998.....	47
3	Filmmaterialet.....	49
3.1	Notasjonssystem av dans.....	49
3.2	Introduksjon til transkripsjon av dans	50
3.3	Steganalyse.....	51
3.3.1	Steg brukt i vendingsdel.....	51
3.3.2	Totrinnssteget	51
3.3.3	Samdanstaket/ runddansen.....	52
3.3.4	Jentesteg og guttesteg brukt i samdansdelen	52
3.3.5	Spesielle steg	52
3.4	Motiv.....	52
3.5	Analyseskjema	53
3.5.1	Springdansen filmet i Borre i 1977	55
3.5.2	Springdans fra Vestfold, filmet i Trondheim i 2001.....	57
3.5.3	Springdans frå Vestfold filmet under Landskappleiken i Vågå 2019.....	58
3.5.4	Springdans fra Vestfold, låvedans i Stokke 2014.....	59
4	Musikken.....	60
4.1	Notematerialet	61
4.2	Takt, toneart tempo	63
4.2.1	Egil Rye-Hytten gjorde opptak med Botolf Maurset i 1970.....	72
5	Avsluttende diskusjon og konklusjon	74
5.1	Hva har endret seg, og har konteksten vært med på å endre dansen?	74
5.2	Hvis springdansen i Vestfold har endret seg, er det mulig å finne spor etter dette?.....	75

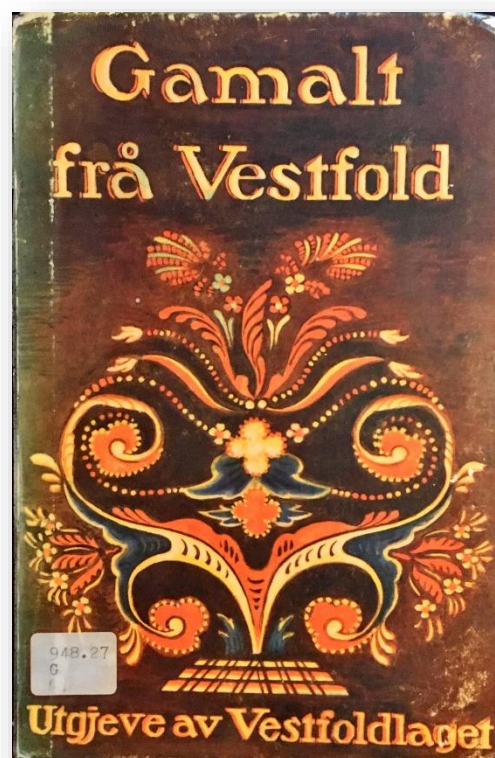
5.3	Konklusjon	78
6	Litteratur	82
6.1.1	Bøker og hefter:	82
6.1.2	Nettsider:.....	84
6.1.3	Informantskjemaer fra Rådet i Trondheim:.....	84
6.1.4	Film:	84
7	Vedlegg.....	85
7.1	Notatene til Ragnar Nordby	85
7.2	Notatet til Ragnar Nordby og Harald Aasen	85
7.3	Radionotat etter Eling Bøe	85
7.4	Beskrivelse av springdans, Tunsberg leikarring	85
7.5	Notatet til Bakka, Ottesen jr. og Utklev	85

1 Innledning

Bygdedansen i Sørøst- Norge har blitt gjenstand for forskning i de senere årene (Tomasgård 2016 og Berglund 2017), og da har hovedsakelig musikken i området vært gjenstand for oppmerksomheten. Dansen og musikken var en vanlig dans i Vestfold i flere hundre år fram til ca. 1850. Den ble hentet fram igjen etter 2. verdenskrig. Siden da har den vært en del av repertoaret i folkemusikk- og folkedansmiljøet i Vestfold fram til nå. Det er viktig for ettertiden å forstå dansens plass i vår kulturarv. Den har betydning for lokalsamfunns identitet og er fortsatt en viktig del av menneskers liv og samkvem. Ved å bringe fram i lyset å undersøke nærmere springdansen fra Vestfold, kan vi lære mye om denne lokale dansens egenart og utvikling. Ut fra kildematerialet vi har om dansen, er det mange ulike faktorer som har påvirket og utviklet denne dansen. Den har blitt rekonstruert, dvs. hentet fram igjen og nedtegnet i flere omganger, i 1947 og siste gang i 1992. Den var tidlig gjenstand for oppmerksomhet. Alt i 1927 samlet Ragnar Nordby (1906-1978) inn folkelivsskildringer, som senere ble utgitt i boka «Gamalt frå Vestfold»(Nordby, 1933). Der beskrev han springdans fra Vestfold. Notatene til Nordby i anledning dette innsamlingsarbeidet, har jeg fått tilgang til via Vestfoldarkivet. Vi har få kilder som beskriver denne dansen, så hans notater har vært en uvurderlig kilde for denne avhandlingen.

Hovedfokus i denne avhandlingen er å sammenstille og belyse det som foreligger av kunnskap og informasjon om springdansen fra Vestfold. Formålet er å skape et helhetsbilde og få fram mer innsikt, nye sammenhenger og opplysninger som kan gi oss et nytt, bedre og levende bilde av denne dansen og musikken som hører til.

Forskningsområdet for masterprosjektet er dans, sang og musikk. Bakgrunnen min er mange år som kroppsøvingslærer, med spesiell interesse for dans, sang og bevegelse til

Figur 1 Forsiden til Gamalt frå Vestfold, illustrasjonen er etter ei rose malt kiste fra Andebu.

musikk. Jeg har flere års erfaring med folkedans for barn gjennom lagsarbeid og dans i skolen. I *Den kulturelle skolesekken* (DKS) har jeg gjennomført to turneer i Sandefjordskolen. I 2002 tok jeg folkedans videreutdanningskurs ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og i 2015 tok jeg Innføring i norsk folkemusikk ved Høgskolen i Telemark (nå USN). Begge steder skrev jeg oppgave om springdansen fra Vestfold. Jeg er felespiller in spe og har i flere år hatt stor glede av å ha arbeidet med de gamle notenedtegnelsene av springdanser fra Vestfold.

I Norge deles folkedansen inn i følgende kategorier: bygdedans, runddans (gammaldans), turdans, sangdans, sangleik og 1900-tallsdans (Bakka, 1978, s. 32–34) Bygdedansen ble tidligere kalt nasjonaldans og regnes som det eldste sjiktet av samværsdanser, folkelige danser. Innenfor denne dansekategorien finner vi ulike danseformer: halling, springdans, pols, springar, rull og gangar. Bygdedansene og danseformene varierer både i utbredelse, form, type og praktisering fra området til område slik de språklige dialektene gjør.

På Østlandet blir bygdedansene kalt springar, springlek og pols i tillegg til benevnelsen springdans. Den går i $\frac{3}{4}$ takt, og med det vi kaller en kort treer. Kort treer -området strekker seg fra Finnskogen, inn i Sverige, ned til Bohuslän over Oslofjorden, inn i Aust-Agder, Telemark, Buskerud (Kongsberg, Numedal, Sigdal) Vestfold, Akershus og opp til Finnskogen igjen. Springdansen var i bruk som samværsdans til slutten av 1800-tallet i Vestfold. Da dansen så å si var ute av bruk, ble den formidlet av Harald Aasen og skrevet ned av Ragnar Nordby. Siden den tid har den blitt formidlet i organiserte sammenhenger.

Det er nærliggende å tenke seg en kunstnerisk/ praksisorientert og utøvende tilnærming til forskningsområdet. Men, sammen med det, er det viktig å gå gjennom kildematerialet for å bli sikker på hva rekonstruksjonene baserer seg på. Kildematerialet rundt springdansen er uoversiktlig og fragmentert, og det har vært nødvendig å skape en oversikt både over foreliggende kilder og praksis for å få mer innsikt og kjennskap til springdansen og musikken. For å stå stødigere i formidlingen av springdansen, er det viktig å se om det er mulig å tilføre det arbeidet som er gjort en enda mer grundig og forskningsbasert oversikt anno 2020.

Det har gått mer enn 25 år siden springdansen ble rekonstruert i samarbeid med Norsk senter for folkemusikk og folkedans ved NTNU i Trondheim. Det vi sitter igjen med av

dokumentasjon er notater, opptak av musikk, intervju med spellemenn og film av dem som danset rekonstruksjonen av dansen. Det er interessant å se nærmere på kildematerialet og på rekonstruksjonsarbeidet, og analysere rekonstruksjonene.

Jeg har undersøkt hva som kan ha påvirket springdansen underveis fra 1808. Det er så langt jeg har funnet vår første skildring av dansen fram til nå. Ved siden av å danse springdansen selv, er det viktig å formidle konteksten rundt dansen også. Dette fordi blant annet stegene i dansen var en utfordring i rekonstruksjonen på slutten av 1970-tallet. Mange opplevde da dansen som vanskelig og vond å danse. Problematismen rundt motiv og steg kan ha ført til at enkelte ga opp, eller kviet seg for å danse springdans. Hvilken betydning praksis og rekonstruksjon har hatt for dansen slik vi kjenner den i dag, har jeg sett særskilt etter i kildematerialet.

Konteksten rundt rekonstruksjonene har kan hende endret seg underveis fra 1930 til 1947 og fram til 1992.

Vestfold er et fylke med det vi kaller for en svak tradisjon, det er få spellemenn, dansere og sangere som formidler folkemusikk, -dans og -sang. Kan fokuset på våre nære dansetradisjoner være med på å sette i gang en snuoperasjon som må til for å styrke dansen og få flere folk ut på dansegulvene i Vestfold?

1.1 Kildematerialet på film

I Vestfold er det hovedsakelig en springdansform som danses nå, men ser en på kildematerialet er det ikke så entydig. Det finnes tre filmopptak hos Rådet for folkemusikk og folkedans (Rff) i Trondheim som er interessante å se nærmere på. To filmer til fra de senere årene er også viktig å ta med inn i dette arbeidet.

Nord i fylket ble det danset en variant der Ragnar Nordby og fire dansere lærte dansen av Harald Aasen. Det finnes dokumentasjon³ på at Borre leikarring⁴ alt før 2.verdenskrig danset vestfoldspringar, som også har vært navnet på dansen under øvelser og under oppvisninger. De hadde lært dansen av Harald Aasen (1882-1948) som lærte videre en

---

³ Vestfoldarkivet har fått alle protokollene fra Borre Leikarring etter at ringen ble nedlagt.

⁴ Borre leikarring ble startet etter et kurs med Klara Semb i 1937.

springdans på fele, den har også vært omtalt som Aasenspringaren. Nordby skrev et notat over dette arbeidet, og dansen ble filmet i 1977.

I 1980 ble Sandar spellemannslag⁵ dannet og Øystein Gjerde, Anne Grete Huseby, Per Ola Norshus og Svein Aakerholt satte i gang innsamlingsarbeid. Da hadde Øystein Gjerde alt samlet inn dokumentasjon siden 1977. Denne nemda⁶ gjennomførte kurs i innsamlingsarbeid med Egil Bakka (1943)⁷. Han hadde tidligere dokumentert dansen fra Vestfold. De ønsket å dokumentere flere lokale sang- og dansetradisjoner. Bakka intervjuet Anton Svendsen Myrvoll d.y. (1895-1985) i august 1973. Men, Anton kunne ikke danse springdansen, bare spille den.

Flere dansere i leikarringene i Vestfold var fortvilet over måten springdansen ble danset, mange fikk vondt i leggene. Der våknet diskusjonen om hvordan springdansen var best å danse og kunne vært spilt. Tre fire par fortsatte å danse, mens mange igjen ga opp på grunn av stegene (Ottesen, 2018, s. 171). To par, Signe og Svein Olav Løberg og Torunn og Reidar Ottesen jr. deltok på kappleiker for å høste erfaring, og debatterte videre om hvordan dansen best burde danses. De deltok på kappleik i Kongsberg i 1983, Odda i 1984 og i Fagernes i 1989. Dansen endte med en revisjon i 1992 og danses slik fremdeles.

I 2001 ble springdansen tatt opp på film igjen. Den gangen i Trondheim ved Rådet for folkemusikk og folkedans. Egil Bakka stod bak opptaket, Vigdis Andersen spilte og Torunn og Reidar Ottesen danset.

De siste årene har opptakene av Anton Svendsen og en film fra Lågendalen inspirert til diskusjon om kildematerialet som finns har mer å fortelle.

---

⁵ Sandar spellemannslag stifta 1980 og er tilsluttet FolkOrg.

⁶ Nemnda for folkelig musikk, sang, og dans i Vestfold

⁷ Mag.art i norrøn filologi ved Universitetet i Oslo 2005. Fagansvarlig i Store norske leksikon (SNL)

1.2 Problemstilling

Kan en ny studie av kildematerialet til springdansen gi funn som åpner for en friere tolkning av den?

Musikken har vi fra noter og lydopptak. «Kort treer» området har fått mer oppmerksomhet fra flere hold, og bygdedansen har med det blitt mer vanlig i bruk i Sørøst- Norge. Flere ulike bygdedansvarianter har kommet til heder og verdighet igjen og har fått oppmerksomhet i regionen. Dansetradisjonene i Vestfold er lite kjent og fortjener mer oppmerksomhet.

Kan fokuset på de nasjonale dansene på slutten av 1800-tallet til fokuset på lokale dansevariasjoner fram til i dag, ha påvirket hvordan det nå danses og spilles? Da er det interessant å undersøke følgende:

- A. Hva har endret seg, og har konteksten vært med på å endre dansen?
- B. Hvis springdansen i Vestfold har endret seg, er det mulig å finne spor etter dette?
- C. Hvilke funn åpner for en friere tolkning av springdansen?
- D. Hva er det viktig å ha høy bevissthet om?

Disse forskningsspørsmålene skal belyses via ulike teoretiske perspektiver. Via disse perspektivene vil det være mulig å benytte ulike innfallsvinkler for å sette lys på kildematerialet, som kan gi bedre og fylldigere svar på problemstillingen.

1.2.1 Dansefaglige begrep

Studerer vi bygdedansene rundt i Norge vil vi raskt se noen fellestrekk. Tre deler i dansen har stort sett fellestrekk landet rundt, men noen unntak fins. Disse er:

- Vendingsdel
- Lausdans
- Samdansdel

Vendingsdelen blir utført ved at paret beveger seg framover i ring mot sola. Den som danser innerst er ofte gutt og de holder hverandre i hendene på ulike måter, enten med enhåndstak høyre i høyre, venstre i venstre eller som springdansen i Vestfold, gutten tar

jentas venstre hand i sin høyre hand eller holder tommeltak. Men, det er her snakk om å holde hverandre med bare ei hand.

Illustrasjon:

Vendingstak er når hendene krysser hverandre, holder hverandre over skuldra, bak ryggen eller bak ryggen til den ene (Egil Bakka, Norske dansetradisjoner side 46). I springdansen fra Vestfold er det også eksempler på at danserne holder hverandre i et tommeltak. Da er det snakk om å holde hverandre med begge hender på ulike måter, f.eks. tommeltak over tommeltak.

Lausdansen er et gammelt begrep som beskriver danserne når de slipper taket i hverandre og danser hver for seg. Ofte danser guten baklengs framfor jenta og viser seg fram med ulike karstykker og kast. Karstykker er å vise ulike vanskelige momenter, som å sparke over armen på dansepartner, slå jul, stå på hendene. Men, i litteratur fra Vestfold er det ofte snakk om å sparke i takbjelken. I springdansen fra Vestfold er «tannhjulet» en del av lausdansen. Hvor danserne skal rotere rundt seg selv, fra hverandre eller mot hverandre i en tannhulliknende bevegelse sakte eller fort. Krevende å gjøre synkront og i balanse når de samtidig skal bevege seg i danseretningen, den er ikke beskrevet av Ragnar Nordby og kan ikke sees i filmopptakene.

Samdandsdelen er den siste delen i bygdedansen. Her holder danserne rundt hverandre med et samdanstak og går enten raskt eller sakte rundt. Da er det snakk om å danse rundt på en eller to takter. **Bygdedanssnuen** (også kalt rundsnu av Egil Bakka Norske dansetradisjoner side 48) går over to takter og er en rolig snu. Så har vi den raske **runddanssnuen** eller entaktssnuen (også kalt rundsving av Egil Bakka i Norske dansetradisjoner side 48) som danserne da kommer rundt på i løpet av en takt. Entaktssnuen kan ha kommet inn i bygdedansen på midten av 1850-tallet da runddansene reinlender, masurka og polka ble populære. Det er det mange som til nå har hevdet. Men, Jan Petter Blom (2003)⁸ er tvilende til dette.

Svikt: en bøyning og en strekking, ned og opp som en neiebevegelse når danserne beveger seg framover i dansen. På vei ned i svikten bøyes knærne litt og rettes opp igjen. På vei

---

⁸ Blom (2003) «Springar, Pols and Polska, dances of the Scandinavian Peninsula» i The Polish Dance, Svensk visarkiv (117- 144)

opp løftes også helene litt. Svikten kan variere fra en svikt til flere for hvert steg underveis i dansen. En svikt består av en bøyning og en strekking, og noteres med en "S" under transkripsjon av dans (Bakka, 1970, s.11)

Trinn: Når en setter foten i gulvet og setter hele kroppstyngden over på denne foten er et trinn tatt. Deretter pendler den andre foten fram og gjør det neste trinnet framover.

Steg: Det blir tatt mange trinn i en dans, men trinnene plasseres i ulike retninger og etter musikken. I springdansen er det et tretrinnssteg. Dette steget består av tre trinn, to vanlige trinn og et kortere trinn.

Motiv: En bestemt måte å bevege armene, føttene og/ eller kroppen på blir kalt motiv. Variasjon: trinn/ steg/ motiv blir utført på en måte, for så å endres litt fra danser til danser, fra dans til dans og underveis i dansen.

Personlig stil: Dansere har ulike måter å bevege seg på mht. svikten, trinn, motiv og steg. Noen har små bevegelser, andre større, noen har tydelig svikt, andre mindre svikt. De ulike kroppenes bevegelsesmønster farger dansen med personlig dansestil. Alle delene i en bygdedans har ganske faste rammer for hvordan dansen skal danses, men innenfor denne ramma er det også rom for improvisasjon, «adrenalinspennende» bevegelser og «testostronvennlige» karstykker.

1.3 Metode

Eg har studert skriftlige kilder, noter og lydopptak i Vestfoldarkivet, ved Norsk senter for folkemusikk og folkedans og i Nasjonalbiblioteket. Tilgangen til kildematerialet har vært lettere ved hjelp av Nasjonalbibliotekets søkemotor som delvis er åpen for alle. Den er mer åpen for meg som student når jeg har kunnet logge meg inn via Feide, og søke om å få se dokumenter som et ledd i forskningen av kildene.

Det er langt flere hjelpemidler enn for dem som arbeidet med dette feltet for 25 og over 70 år siden. Ny forskning har kommet til, og sjangeren har fått en annen plass med hensyn til utdanningsinstitusjoner, profesjon, forskning og status. Det har vært lettere å finne flere av kildene og opplysninger nå når internett korter ned letetiden. Mye mer kan

gjøres fra egen pc hjemme og det gir oversikt gjennom søkemotorer, og kommunikasjonen går raskere.

Notatene til Ragnar Nordby bød på utfordringer. De er i løkkeskrift, og med hjørner på flere sider skadet av blekk. For å få bedre forståelse av innholdet er teksten avfotografert med Office Lens og kopiert flere ganger for å få best mulig bilde av teksten. Teksten er så skrevet ned i Word for fullt å få klarhet i hva som står i notatene hans, deretter er de satt inn i tabell for å skille dansens deler. Kildenes fulle navn er vanskelig å tyde, men fornavn og hvor de kommer fra er mulig å tyde.

Men, noen kilder kan ha forsvunnet fra analog til digital tid, eller har aldri vært der. Overgangen fra analog til digital tid har oversett noe, mens annet materiale har kommet bedre fram i lyset. Der må arkivene berømmes. Det materialet som er tilgjengelig er det lett å få tilgang til som student, men den rette personen må til for å få rett hjelp. Der er det viktig at det sitter folk med rett kompetanse og oversikt over et enormt felt. Min opplevelse har vært at jeg raskt har blitt henvist til dem som har kunnet hjelpe meg.

Det finnes litteratur som omhandler musikken og dansen og tidsperioden springdansen var i bruk. Den første kilden er Ludvig Mathias Lindemann (1812-1887) organist, komponist og folkemusikksamler som besøkte i 1869 Andebu, han nedtegnet en halling/gangar, det som kalles et slåttestev. Springdanser skrev han ned fra andre områder i landet. I Østfold samlet Anders Heyerdahl (1832-1918) komponist, fiolinist inn lokalhistorie og folkemusikk (Heyerdahl, 1882) som beskriver takten i springdansen. I boken til (Schrøder & Schrøder, 1924) er det mulig å få et inntrykk av springdansen i et hjem under en julefeiring i 1808. Jeg har undersøkt hva slags instrumenter som kan ha vært i bruk i tidsperioden (Nyhus & Aksdal, 1993) ,og jeg har også lest forskningslitteratur som har hatt dans og dansemusikken som tema (Gjendem, 2014) og (Gustafsson, 2016) . Det har vært nødvendig å ta kontakt med sangere, dansere og spellemenn for å få utfyllende informasjon rundt skrevne kilder, noter, lydopptak og vokalopptak. For å få dokumentasjon på dansen i andre miljø enn opptakene Norsk senter for folkemusikk og folkedans er i besittelse av, har jeg også analysert nyere danseopptak fra Landskappleiken 2019. Jeg har også valgt å vise et opptak som er fra en låvedans hvor dansen foregikk i et miljø uten store forventninger fra publikum og filmfotograf som dokumenterer dansere og spellemenn til arkiv og forskning.

For å kunne analysere dansen skikkelig må den transkriberes. Når en dans transkriberes dokumenteres svikt, steg, trinn og motiv i forhold til musikken. Musikken og dansen avmerkes i et skjema som forteller hvordan bevegelsene og musikken er i forhold til hverandre underveis i dansen. Dansen er systematisert i en tabell i et skjema, og er lettere å sammenlikne med tilsvarende dans danset av andre. Det er bedre muligheter for å se på likheter og ulikheter i dansemåten. Personlig dansestil vil også kunne merkes av i skjemaet. I det ligger det framdrift, steglengde og sviktvariasjon.

Det er ulike måter å skrive ned dans på. Jeg har benyttet meg av sviktsystemet til Egil Bakka, det er å finne i boka "Danse, danse lett ut på foten" fra 1970. I denne notatformen er det mulig å notere ned guttesteg og jentesteg, motiv og hvordan danserne holder sammen(tak). Se kapittel 4.0 som omhandler dette nærmere.

Underveis i arbeidet med å transkribere dansen, har musikken tatt en større plass i undersøkelsen min en jeg hadde planlagt. Jeg har lyttet til mye til opptakene av Anton Svendsen Myrvoll der han spiller springdanser, og måten han spiller på fikk en viss plass i denne oppgaven.

Jeg har ulike perspektiver inn i undersøkelsen av kildematerialet som danser, som musiker og som vokalutøver. Veiledere og ressurspersoner jeg har møtt underveis har også gitt meg viktige innspill underveis i arbeidet. Disse har bidratt til at jeg har lest artikler som har gitt nye innfallsvinkler til arbeidet og nye måter å se problemstillingen på. Jeg har også hatt et deltaker- og tilskuerperspektiv (Bakka, Aksdal, & Flem, Erling, 1992, s. 7). Jeg har forsket i et materiale som jeg i stor grad har vært deltaker i selv, men som jeg har forsøkt å se som tilskuer. Her har det vært viktig å fokusere på at tilskuerperspektivet har fått nok styrke. Derfor vil begge perspektivene bli berørt i analysen.

Hele veien tolkes tekster, notater, sitater og noter etter beste evne, der er den hermeneutiske måten å tolke på nærliggende. Utgangspunktet for denne måten å tolke tekst på er hvordan tidlige tekster fra bibelen og gresk ble undersøkt og forsøkt forklart. Filosofen og teologen Friedrich Schleiermacher (1768-1834) mente at alle tidlige skrifter for oss var fremmede. Som forsker og formidlere må vi prøve å tolke de funn vi finner, prøve å finne en mening i det og forstå det etter beste evne for så å formidle dette. Det er viktig å se springdansens liv blant menneskene, se hvor stor plass den har tatt for så å

bli nesten borte. I den prosessen formidle hvilke mekanismer som gjør at en viktig samværsdans, nå omtales som bygdedans, og er en del av vår immaterielle kulturarv.

2 Arkivmaterialet som omhandler dans, musikk og spesielt springdansen.

I arkivmateriale som er tilgjengelig er det mulig å finne omtale av dans, og springdans fra Vestfold. Det strekker seg fra tidsrommet 1539 og framover. Bokhylla.no gir tilgang til Diplomatarium Norvegicum (DN) som er en samling tekster: brev, diplomer og aktstykker som er fra de tidligste kildene vi kjenner til og fram til 1570. Brev til kongen (DN) her fra Brunla er stilet slik at han gjennom disse brevene ble orientert om forhold rundt i landet. Det er også funnet bruk av ordet dans i flere tidligere skriftlige kilder. Her er svaret jeg fikk av Børge Nordbø (1977)⁹ da jeg kontaktet SNL, Store norske leksikon.

«Dans er nevnt i flere norrøne tekster. Det tidligste belegg jeg kjenner til er i Didriks saga, i et norsk håndskriv fra ca. 1275-1300 (Holm perg 4 fol). Verbet forekommer i Kongespeilet og i Barlaams saga, begge i norske håndskrifter fra ca. 1275. Men dette er alle belegg fra oversatte tekster. Det er mulig det finnes eldre belegg enn dette også. Det tidligste belegget jeg kan finne om noe som har skjedd i Norge, er i et diplom fra 1499, i en litt annen sammenheng, et slagsmål der «Tord tok tha Tolff om armen oc Tordz oc danzade try slag kringom golwidh med honom (DN VI, 627). Så er det mange tidlige, norske belegg fra 1200-tallet og oppover der «dans» er brukt som tilnavn. Ellers er det helst andre grunnord som blir brukt om dans i norrønt språk (f.eks. «leikr» og «hopp»), og dessuten mange sammensetninger (for eksempel hringleikr).»

Bygdebøker og aviser er også å finne i bokhylla.no. I disse er det mulig å få et bilde av hvordan dansen var en del av fester, sammenkomster, høytider, bryllup, dugnader og etter hvert dannelsen av lag og foreninger. Disse kildene gir også et bilde av hvordan folk organiserte seg for å møtes til dans. Dette for å se hvordan dette kan ha påvirket springdansen.

Videre er det interessant at Vestfold var underordnet stadsmusikant -tjenesten (Nyhus & Akسدal, 1993, side 257). Dette var en yrkesmusiker med «privilegium på musikkutøvelse i et bestemt geografisk- administrativt område»(Cappelens musikkleksikon 6, 1980, s. 144), og som så tidlig som i 1500-årene utøver rollen. Dette var stillinger/ embeter med fast lønn, som musikere måtte søke seg til. De har så kunnet ta betalt for spilleoppdrag og/ eller tatt betalt av andre spillemenn for at disse kunne spille offentlig. Alt i 1666 var det to

musikere som fikk stilling som stadsmusikanter i Vestfold. Jochum Venniche og Christoffer Monal som hadde tjenestegjort i armeen på trompet, blir utnevnt av borgermester og råd til arbeide i Tønsberg, Larvik og Brunla len. I Larviks byregnskap fra 1671, da grevskapet i Larvik ble opprettet omtales Simen Spillemann. I Tønsberg er Jørgen Fiolist nevnt i 1683 (Kjelsrud, 1981, p. 24).

Pesten hadde herjet og stillingene måtte fylles. I Bygdehistorie for Våle (Rønningen, 1985, p. 93) skrives det om Ole Hansen Berg og Tjøstel Tollefsen Sørby som:

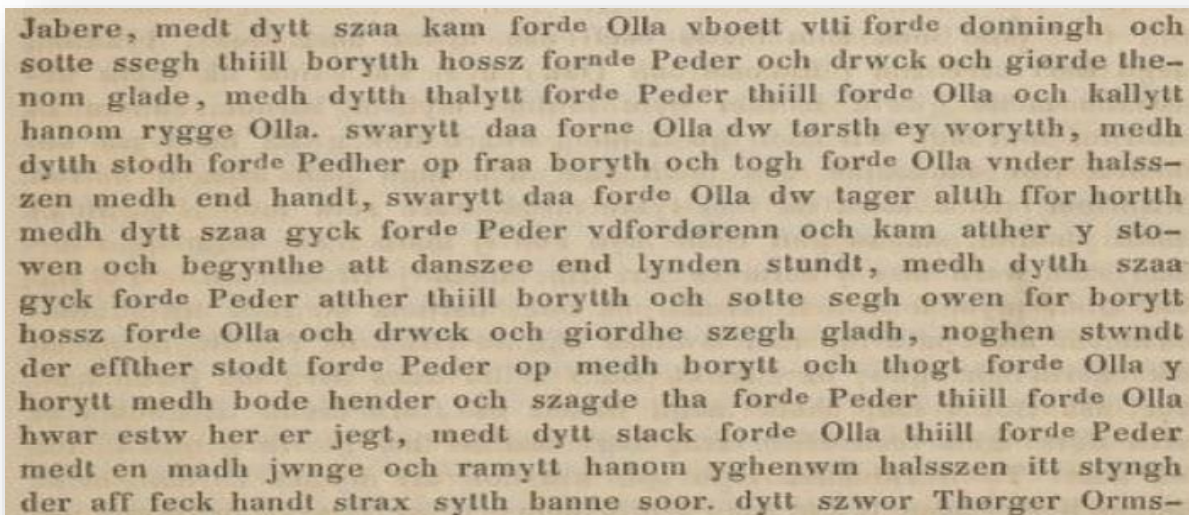
«I 1727 fikk grevens bevilling til å spille for bøndene i Våle. Hvem som helst kunne således ikke spille til dans i legale samvær, og når det gjaldt bevillingen til de to nevnte, het det: «udi alle sømmelige samvær.» I 1745 het det for øvrig at premierløytnant P.H.Helbye og ingen andre skal betjene innbyggerne i Jarlsberg grevskap med musikk»

Monopolet stadsmusikantene hadde, falt 25.mai 1800, men så sent som i 1814 ble det utnevnt en ny stadsmusikant i Larvik. Greven ønsket P.O. Westrup som stadsmusikant, og kunne tydeligvis sette seg utover kongelige forordninger. I årene mellom 1666 og 1800 er det flere rapporter om spillemenn uten bevilgning som må betale bot til stadsmusikantene.

I folketellingen i 1801 registreres den 45 år gamle ugifte Hans Arnesøn på Døvik i Våle som spillemann, han bodde hos sin bror. Sognepresten var den som registrerte han.

2.1 Diplomatarium Norvegicum III

Den første kilden vi har i Vestfold som nevner dans, er en fra Brunla fra 1539. (Unger & Lange, 1855, s.836) I Diplomatarium Norvegicum der «Jens Brun inberetter til Kong Christian Omstendighederne ved Olaf Nilssöns Drab paa Peter Steinulfssön»:

Jabere, medt dytt szaa kam forde Olla vboett vtti forde donningh och
sotte ssegh thiill borytth hossa forde Peder och drwck och gjorde the-
nom glade, medh dytth thalytt forde Peder thiill forde Olla och kallytt
hanom rygge Olla. swarytt daa forne Olla dw tørsth ey worytth, medh
dytth stodh forde Pedher op fraa boryth och togh forde Olla vnder halss-
zen medh end handt, swarytt daa forde Olla dw tager allth ffor hortth
medh dytt szaa gyck forde Peder vdfordørenn och kam atther y sto-
wen och begynthe att danszee end lynden stundt, medh dytth szaa
gyck forde Peder atther thiill borytth och sotte segh owen for borytt
hossa forde Olla och drwck och giordhe szegh gladh, noghen stwndt
der effther stodt forde Peder op medh borytt och thogt forde Olla y
horytt medh bode hender och szagde tha forde Peder thiill forde Olla
hwar estw her er jegt, medt dytt stack forde Olla thiill forde Peder
medt en madh jwnge och ramytt hanom yghenwm halsszen itt styng
der aff feck handt strax sytth banne soor. dytt szwor Thørger Orms-

Figur 2 Utdrag fra Diplomatarium Norvegicum III (Nasjonalbiblioteket)

Hadde bare Peder holdt seg til dansen, men Peder og Olaf terger hverandre tydeligvis så mye at Peder ender med å gi Olaf et banesår. Denne kilden sier ikke noe om hva slags dans eller dansz de danset under dugnaden på Brunla i 1539. Men, det var «donningh» på en gård som het «Jabere». Jabere kan ha vært området vi nå kaller for Jåberg. Hva «donningh» var er interessant å vite i denne sammenhengen. Det fant jeg svar på i boka «Dugnad» (Østberg, 1925, s. 150) Han skriver:

«En fyldig og ganske malende beskrivelse av et dugnad- drikkelag i 1539 har vi fra Brunla Per Steinulvssøn, som var bedt i dugnaden blev her efter en del krangel dræpt av Olav Nilssøn, som var kommet dit ubedt.»

Det denne teksten forteller oss er viktig. Dugnad var alt i 1539 vanlig å be inn til, og det var også dans ved slike anledninger. Det var også slik at en ble innbudt til slike dugnadsfester. Østberg skriver at dugnader ble lagt til lørdagene og at dugnadsfesten kunne arrangeres samme dag, men også senere hvis dette passet bedre. Han skriver også

at spesielt for Vestfold ble leilendinger pålagt dugnader. Om det var dans i etterkant av disse, er usikkert.

2.2 Oberstlieutnant Jens Christian Schrøder

Bygdebøker rundt i Vestfold har gjerne øyenvitneskildringer av halling og springdans. En god del av bøkene har beskrivelser av bryllup, og ball eller andre mer eller mindre høytidelige sammenkomster. Den første som beskriver springdans i Vestfold finnes i boken «Oberstlieutnant Jens Christian Schrøder (1795-1865) erindringer», skrevet av hans sønnesønn Hans Schrøder (Schrøder & Schrøder, 1924). Han forteller om barndommen, om krigsskolen og arbeidet som oberst, og om hvordan det er å komme hjem til Tønsberg og Valle i julen 1808. Han skriver detaljrikt, med både humor og ironi.

«Om det selskabelige Liv hos mine Forældre hjemme paa Valde vil jeg berette som karakteristisk for den Tid følgende: I Bygden boede en Tid en Del Dragon- og Infanteriofficerer, og i flere Aar var det en afgjort Sag, at paa Valde skulde alle 1ste Juledag til Middag, siden hos de øvrige og altid Dans, hvad vi kaldte Bal, da Musiken paa Teien maatte spille op. Nøisomt var alting den gang mod nu. Maden var av den solide af Landets Produktion, undertiden kunde der være Rødvin til Middagen, men aldrig kjendte man mere end en Sort. Altid blev der sunget ved Bordet, jeg vil ikke sige just meget harmonisk, men man var alle glade og morede sig ved Sangen. Paa Valde gik altid om til Indsamling for de Fattige en Tallerken- en vakker Skik at mindes den nødlidende under sin egen Overflod. Om Aftenen serveredes Punsch og Øl. Paa Valde festedes der aldrig uden, at hen paa Aftenen min Fader førte an en Menuet til Erindring om gamle Dage og til Ære for de gamle, som alle kom paa Gulvet lige til gamle FASTER- Søster til min Morfader General Grüner. Man saa de gamle Dragonofficerer med store Støvler og store Sølvsporer traakke og trampe sin Menuet. Kun min Fader synes jeg at huske dansede denne noble Dans med Zirlighed. Efter Menuetten fulgte mest af de yngre og mer rørige Folk den saakaldte Springdans eller Polskdans med dens Springen i Ringen og Krumspring. I vor Tid har denne Dans faaet sin Fornylse i Mazurkaen, fra hvilken Polsdansen har sin Oprindelse, formodentlig i sin Tid indkommen til Sverige med Kong Sigismunds Polakker. I afsides Dale skal man endnu kalde Springdansen Masørken.»

Figur 3 Oberstlieutnant Jens Christian Schrøder

Hans Schrøder siterer sin farfar med at de alltid innledet med en menuett «til Erindring om gamle Dage og til Ære for de gamle, som alle kom paa Gulvet», til og med gamle faster-søster til min morfar general Grüner. Menuetten skulle danses med «Zirlighed»,

han beskriver også hvordan denne dansen skulle danses. Så her sier kilden at menuetten er gammel, og springdansen er for de yngre og rørige, og beskriver også hvordan springdansen danses, «med dens Springen i Ringen og Krumspring». Springdansen hadde mer tempo, de danset(sprang) i ring og det var krumspring. Kan det tolkes som at det var karstykker i dansen? Schrøder har også en teori rundt hvordan springdansen har kommet til landet, og hvordan springdansen har blitt fornyet til masurka, det skal få stå uimotsagt.

Magnus Gustavsson (2016 side 416) derimot skriver i sin avhandling om «Polskans historia» (Gustafsson, 2016, p. s. 416) at menuetten kunne bli utsatt for en omforming til polska. Det blir ikke beskrevet i teksten over, men flere forskere hevder Gustavsson mener at triolen som utsmykningselement har sneket seg inn i polskaen gjennom menuetten. Når menuetter og polskaer/springdansene ble spilt så tett, er det ikke så underlig at det ene har vandret over i det andre.

Oberstlieutnant Jens Christian Schrøder gir seg ikke med denne beskrivelsen av ballet i julen 1808, han deler villig teorien om at springdansen har fått en fornyelse i masurkaen og at polsdansen kom via Sverige med Kong Sigismunds polakker. Her er bruken av komma på en slik måte at teksten kan tolkes på flere måter.

2.3 John Rønningen og «Bygdehistorien for Våle» beskriver springdans.

Gjestebudene i fylket bar preg av spill, lek og lystighet og dans. Kva slags lek og spill beskrives sjeldent. Men, en del ganger ble lensmannen involvert på grunn av ulovligheter, som for eksempel ulovlig brennevinssalg. Lars Karlsrud måtte til forhør i 1810. Han hadde kommet til Grytemark mellom andre og tredje påskedag (*Rønningen, 1985, p. 93*) «*Der han så at det ble danset «Springer Dantser»*. Navnet på spillemannen er ikke her nedtegnet. Men, Lars hadde betalt for brennevin og flere av de andre gjestene hadde fått brennevin av Jørgen Grytemark uten betaling. «Han hadde skjenket adskillige drammer til sine gjester.» Det var med andre ord dans i forbindelse med påskefeiringene.

Myndighetene slet med sosiale problemer og stort alkoholkonsum, og dette var ofte tilknyttet fest, dans og sammenkomster. For mange førte rusvirkningene til at de ble utsatt for vold, ulykker, ble syke og mistet arbeidsevnen. På midten av 1800-tallet ble

avholdsbevegelsen en folkebevegelse som for en del også ble en religiøs vekkelser. Alkohol og dans ble knyttet sammen, og mange som forlot alkoholen, forlot også dansegulvet.

2.4 Eilert Sundt og hvordan folk møttes til dans før 1900-tallet.

Eilert Sundt reiste rundt i Norge og skrev om sedlighetstilstanden hos folket, og blir regnet for å være den norske samfunnsvitenskapens far. Han belyste arbeidsforhold og sosiale problemer i landet på midten av 1800-tallet. Dette ble hard kost for ham, så på et tidspunkt setter han i gang med å dokumentere selskapsskikker, klesdrakter og kosthold. Han skal i et selskap og prøver å få skysskaren i tale, men det er umulig. Sundt var kjent for å få folk lett i tale, men her møtte han en som ikke var lett å komme i snakk med. *«Da sa Sundt at et hvert menneske pleier jo å gjøre noe som de gleder seg til, og hva er det? - Danse! Og nå ble skysskaren opprømt»* (Stenseth, 2000, p. 182)

Sundt ser et klasseskille på midten av 1800-tallet. Blant de lavere klasser var auksjoner, fridans og samskuddslag populært. Folk stimlet til auksjonene, spillemennene fikk fortjeneste (fra innsamling i en spillemannsskål) og folk fikk dans.

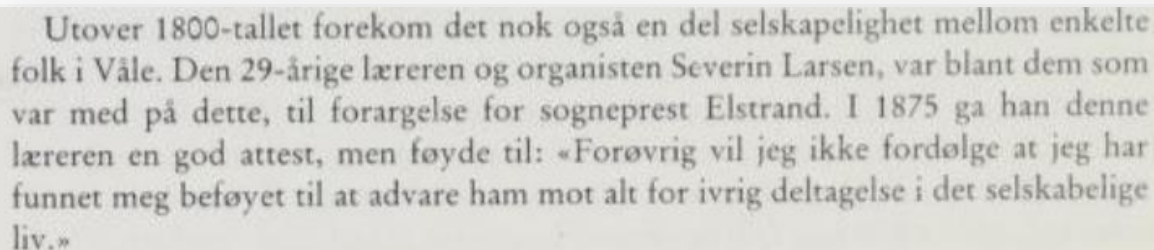
Han beskriver inngående også fridansen hvor folk slapp å betale for dansen. Men, mat og drikke måtte de betale for. Det var en æressak at danserne betalte for seg i spillemannsskålen under fridansen. Men, han erfarte at det fort kunne bli usømmelig. Brennevinsskjenkingen var fri, men ble opphevet ved lov i 1842.

Samskuddslagene var organisert litt ulikt, her var det venner som inviterte. I Vestfold hadde jentene med en kurv med mat, guttene bød på disse matkurvene og dette finansierte spillemann og i seinere tid leie av lokale. «Her ble det riktignok servert brennevin eller spirituspunsch, men den var innkjøpt fra et lovlig utsalgssted» (Ibid side 183)

Så kom inviteringsballene, eller ballær som kildene i Vestfold forteller om. Dansesalen til en bonde kunne først være ball for hans naboer og venner, så kunne tjenestefolket benytte det samme for seg og sine venner.

Husbonden kunne da sette betingelser for denne bruken, det skulle ikke nyttes brennevin. Slike ball ble litt for «pyntelige». Eilert Sundt synes dette var en fin skikk. Han konstaterer at Bygde-Norge var merket av sosiale spenninger. Religiøse vekkelser og

avholdsbevegelsene gjorde seg mer gjeldende. Misjonsforeningene blir fra dannelsen av den første i 1842 en organisasjon som ikke prioriterte dans. Menighetshusene i Vestfold er mange, der ble det ikke oppmuntret til dans.

Utover 1800-tallet forekom det nok også en del selskabelighet mellom enkelte folk i Våle. Den 29-årige læreren og organisten Severin Larsen, var blant dem som var med på dette, til forargelse for sogneprest Elstrand. I 1875 ga han denne læreren en god attest, men føyde til: «Forøvrig vil jeg ikke fordølge at jeg har funnet meg beføyet til at advare ham mot alt for ivrig deltagelse i det selskabelige liv.»

Figur 4 Bygdhistorie for Våle (Rønningen, 1985, p. 93)

Med andre ord det selskabelige liv ble etter hvert sett ned på av de religiøse lagene i samfunnet som knyttet alkohol og dans til synd og skam.

2.5 Betalingsballer i Ramnes

Betalingsballene var populære og foregikk flere steder i Vestfold etter at det i 1840 ble ulovlig med brennevinsbrenning hjemme. Her beskrives tingenes tilstand, det var nok av spillemenn å få tak i til ballene. Koblingen ball og spellemenn var usømmelig, og alkohol hadde en sentral plass.

«Ramnes hadde riktignok sine problemer. Noen vil si de var store, andre vil si de var små. Et vitnesbyrd om dette har vi fra 1885 da fattigkommisjonen tok opp spørsmålet om å innføre bestemmelser om «offentlig til Dans, Kortspil eller anden Lystighed foranstaltede Samlingers Ophør til kl 10 Aftenen gjøres gjeldende for Ramnes Herred». Grunnen til dette var, het det at «der er flere Steder, hvor dere er Klynger af Huse, hvor der har været holdt Betalingsballer, der har været usømmelige».... «Høst- og vinterstid slo de unge seg sammen og laget «ballær» i hus med store nok stuer. Og mange spillemenn stod til rådighet. Den bekjente Anders Aas med fele og klarinett var viden kjent. Også Arne Jahrestua, Jacob Teien og mange flere ble budsendt. Før festen begynte sang de:

*Vi står her med glasæ i hand
Og pånsen på bordet er rykænde værm
Så skålær vi og ønskær velkommen.
Det pryder vårt lag å værræ løstig i kvæl»*

Var det bryllup het det:

*«Hei hurra, pånsen! Vår kjærlighets tur,
Skål, skåler alle, skål brudgom og brur»*

Springdansen ser ut til å ha gått av moten i 1885 for under festene i Ramnes var høydepunktet når Arne Jahrestua ropte: «*Still dikan opp, de ska danse reel*»

Kommunestyret i Ramnes ønsket å begrense disse ordensforstyrrelser, og vedtok strenge begrensninger som Departementet ikke uten videre ville godkjenne. I (Rønningen, 1993 side 286) fortelles det også om at prester og deres medhjelpere i tre sogn ønsket å begrense offentlig dans til å være forbudt etter kl. 22. kommunestyret avviste dette og mente at regelverkets politivedtekter hadde «tilstrekkelig strenge bestemmelser»

Avholdslag og misjonsforeninger tok etter hvert stor plass i bygdene og byene i Vestfold. De bygde sine foreningslokaler og utøvet sosial kontroll innenfor sine nettverk. Ramnes Samtale-forening ble dannet i 1903 og foreningen var svært aktiv i året 1903 og 1904, der mange temaer er protokollført. De diskuterte «*biavl, melkestall, husflid, utvandring, avholdssak, tobakk, ungdommen og hjemmet, kjærlighet og forlovelse, dans, nøysomhet, sladder, og løgn, menneskets arbeid, venstrepolitikken. Men, politikken var lite fremtredende i diskusjonene.*» Samtaleforeningen bestod av medlemmer av begge kjønn. Dansen var oppe til diskusjon og debatt, og dansegulvet som møteplass tok nå andre former enn tidligere.

2.6 «Glytt frå lagslivet i Noregs ungdomslag i eldre tid»

Ole Nielsen Bygd skriver i 1854 brev til sin kusine (*Glytt frå lagslivet i Noregs ungdomslag i eldre tid*, 1949, p. 221) og forteller om dans på eksersisplassen Kalholmen i militærforlegningen i Horten i 1854. Bygd beskriver hvordan 500 soldater fra store deler av Østlandet er samlet til dans, spellemannen er Myllarguten. Jenter fra Valdres, Hallingdal, Numedal og Toten og andre steder er invitert, 200 stykker skriver Bygd.

«Da Møllergutten hadde spillet ni forskjellige Slaatter eller Sykker, gav Kommandanten Tegn til, at man kunde begynde at dandse, hvorpaa 50 Par traadte frem. Man begynte med Springdansen, der dandses her næsten paa samme Maade som i Mørkdalen, i det man tager sin Jente i den venstre Haand, diltetraver, svinger snart hende, snart sig selv i smaa Kredse, medens de alle fortfare efter hinanden rundt Salen i størst muelig Omkreds, men altid med egne Manerer, kort, som enhver kan best. Da man havde dandset Springdansen i en to Timers Tid, begyndte Hallingdansen».

Myllarguten var fra Telemark og danserne var fra hele Østlandet, og Egil Bakka skriver i Norske Tonar (Mæland et al., 1985, p. 35) at på 1800-tallet skilte ikke *dansere* «*mellom dialektar i dans og spel slik vi gjer i dag*»... «*Det var berre noko som var slik, noko folk naturleg fekk med seg når dei lærde å dansa utan at dei tenkte særskilt på det.*» De danset til den musikken Myllarguten spilte. Han spilte først «lyarslåttar», holdt først en konsert og så spilte han til dans. Da alle så hadde danset en god stund, nødes et par på gulvet som danset springdans særst godt, det var nok planlagt. De får gulvet for seg selv og briljerer og viser sitt høye dansenivå til alles beundring. Etter dette tar hallingdanserne over gulvet. Men, så såes det en forventning i publikum og Bygd bruker en side på å skildre et ungt par fra Hallingdal som «nødes» ut på gulvet.

«I Førstningen dandsede de langsomt og sagte, men med sikre Trin og en grasiøs Anstand, efterhaanden hurtigere, og først da de var komne midt i den anden Dannds, udviklede de en saadan Færdighed og Gratie hvormed intet, af alt det jeg har seet, kan sammenlignes. Man vidste ikke hvem man mest skulde beundre enten Maria eller Ola; det syntes som to overnaturlige Væsener var trufne sammen her for at give Folk her til lands et Begrep om hvad Springdansen er, utført af Mestere. I den tredje Dands synes de at overgaa sig selv; det var en Skye, som svævede mellom Samstødet af to Orkaner, lydløst og dog taktmæssig, fantastisk og dog naturligt; Øiet blændedes, Hjertet bevægedes; det hele syntes som en Drøm- det var Virkelighed som opfyldte Sjæl og Hjerte med paradisiske Saligheder.»

Her er det brukt mange kraftfulle metaforer for å beskrive dansen, men de danser «lydløst og dog taktmæssigt». Tatt i betraktning at springdans var noe alle danset på Kalholmen, beskrives her et par som har et høyt nivå på sin dans. De får gulvet for seg selv for å vise fram dansen fra sin beste side. Her beskrives hverken vendingsdel, lausdansdel eller samdansdel. Men, inntrykket av beskrivelsen er at det går fort.

2.7 Andebu bygdebok

Et brøllåpp i Vestre Annebu.

Fær en hundre år sæ hæller så sto de' et brøllåpp på en gård i Vestre Annebu. De' varæ i tre da'er, å de' var flusst åpp me' mat å drikke. De' var meire tak i gjesteboæ før i ti'æ, veit du. Stuene var større å romsli'ære, å følk hadde ikkje så mange tinger, de' var ikkje så fullt me' krimskrams som nå fær ti'æ.

Kjø'mester i brøllåppe' var Hans Hølt (1796-1887), en kjent Annebu-såkning som i mange år var i di meste brøllåpper å likkferder her i bygdæ å fær en stor del i bygdæne heromkring au.

Blant brølløppsfølke' var au gamle Jakob Bull på Kjelle. Hver høst kom'n hit te' bygdæ å dreiv harræjakt å skytteri. De' går de' orde' åm'n, ætte han var en fredeli' å snill mann å et godt men'skje. Bull hadde vankæ møe i brølløppsgården, å di sier ætte han ga tøll store søllskier i bruregåve.

Spellmennær i brølløppe' var Ivær Reppesgård og Abra'm Gubben. Da de' lei på, skulle bruredansen gå. Nå ville Bull au fram å danse. Men han ville ætte di skulle spellæ springdans. Ja, spellemennæne strauk åpp, å Bull å søster te' bruræ kom fram på gølve' å tokk te' å snurre å svinge sæ. De' var færunderli' så go' Bull var te' å danse springdans, å Gunhild, ho kunne, veit du. Følk som sto omkring å så på måtte færundre sæ over å fint å longnt de' gikk. En kunne nesten ikkje høre di var ne'att me' beinæ sinne. Da dansen var slutt, færteller følk, gikk Bull fram te' mussikantræne å ga dom fire hælldalerær i spellmannspængær.

Hans Hølt blei sjuk der åm kvællen, så di måtte kjøre'n him. De' siæs ætte de' var de' siste gjestebo'e han var kjø'mester i. Han hadde et framifrå godt lag te' å væræ kjø'mester. Han var morrosam å ælvårlig om'ina'en, var flink te' å synge å go' te' å hølle tale ve' brølløpp å' i likkferdshus, å kunne få følk te' å le å gråte når'n ville. Han diktæ au fleire viser å åndeli'e sangær. Noen a' dom blei i si ti' trøkt å selt utover bygdæne.

Fortalt av Kristian Gallis (1880-1939)

Her på slutten får vi også en innføring i hvilke oppgaver en kjøkemester burde være god i, men det viktigste for forståelsen av hvor og hvordan springdansen ble danset er dette bryllupet en levende beskrivelse av. Den var en viktig del av feiringen.

Det som forundret publikum da Gunhild og Bull danset var «å fint å longnt de' gikk». Det som ble sett på som god dansing var at de «nesten ikke kunne høre at de var «ned att med beina sine». Danserne skulle danse stille og med «fatning».

Denne måten å danse på ble ideal rundt 1900 og er også skildret i (Ranheim, 1993, p. 96) Det er også flere kilder som forteller om at denne måten å danse på var ekstra flott å se på. Dansen ble utsatt for en viss disiplinering. Den skulle være fin å se på, ikke vill og mannhaftig som idealene tidligere ønsket seg. Men, han som først beskrev denne dansen har ikke vært så opptatt av dette som seinere kilder.

Myntenheten daler ble borte 1874. Da var Kristian Gallis som forteller om dette bryllupet 6 år gammel. Det er mulig han gjenforteller, han hadde kontakt med Ole Christian Hansen som var sønn av Hans Holt. Mye han har skrevet ned, har han skrevet ned etter samtaler med disse og andre kilder. Derfor har nok Kristian Gallis referert dansen i bryllupet og lagt til sine egne betraktninger av hvor bra Gunhild og Bull danset.

2.8 Den nasjonale dansen på scenen

Den 11. september i 1891 er det i Tønsberg blad en annonse om konsert med Myllargutens sønn Torgeir Torgeirson, der det også skal danses springdans. Flere slike konserter arrangeres i årene som kommer, annonser er å finne i Jarlsberg og Larvik amtstidene og Sandefjords blad, og publikum strømmer til. Etter konsertene er det ofte omtaler eller leserinnlegg.

Denne oppmerksomheten rundt de nasjonale dansene var en del av den nasjonale bevegelsen som førte til unionsoppløsningen i 1905.

Her har det ukultiverte blitt kultivert. Bøndernes udisiplinerte dansetradisjoner var her disiplinert og hadde blitt gode nok for scenen. I

hovedfagsarbeidet sitt skriver (Ranheim, 1993)

om denne disiplineringen. Hvordan dansen ble borte og leiken ble en uskyldig og god

fritidsaktivitet en kunne ty til.

Folkehøyskolens første tid i Vestfold hadde blant annet kurs i folkeviseleik. «*Fru Risting, bestyreren*

aktive ektefelle, ledet flokkene de første år i sangleker av forskjellig art.» (Hov, 1976, p.

56) Dansen og folkemusikken var på vei tilbake, men i form av folkeviseleik som var uskyldig moro, og scenisk underholdning.

Figur 5 Tønsberg blad 11.09.1891

2.9 Hulda Garborg og Klara Semb og bygdedansen som var i ferd med å forsvinne.

Den 8de november 1903 skreiv eg i dagboki mi m. a.:

«I byen i går og dansa med 12 par frå Bondeungdomslaget, som hev fenge til eit laurdags-skeid for springdans. Mikkel Mandt er lærar, og gutane betalar spelemannen. Eg er kry av å vera bedi med som den tolvte gjenta».

Figur 6 Utdrag fra "Glytt frå lagslivet i Noregs ungdomslag i eldre tid, red. Kristoffer Sælid

Slik starter kapittelet Songdansen kjem i (*Glytt frå lagslivet i Noregs ungdomslag i eldre tid*, 1949, p. 168) Hulda Garborg introduserer de norske visene på nytt gjennom å revitalisere dem gjennom sangdansen. Bygdedansen får også plass i dette arbeidet, som hun beskriver over. De er det bare noen få som danser, og hun anser det som viktig å lære disse og formidle dem videre. Dette skriver hun om i kapittelet «Songdansen kjem» i (*Glytt frå lagslivet i Noregs ungdomslag i eldre tid*, 1949, p. 168) De organiserte ungdomslaga rundt i landet inviterer henne og Bondeungdomslaget i Oslo til å vise seg fram og lære bort denne måten å danse og synge på. Etter at de i 1916 blir invitert til Stockholm for å vise norsk sangdans fram der, tar bl.a. Klara Semb over som instruktør. I kapittelet «Glytt frå ein leikarring» (side175) forteller Haraldseth om kaptein Os som introduserer springdans.

«Fyrste danselæraren vår var kaptein Os, han tok det på sin særmerkte måte, og det gjekk bra. Det eg serleg hugsar av undervisninga var instruksen i springdans, «to steg med høgre og eit steg med vinstre, og så halta dugeleg på høgre foten. -Alle gode springdansarar haltar meir eller minder», sa Os. Ja vi halta og dansa og halta, verst var det å hugsar på haltinga, når ein skulle snu seg eller gjera ein sprett.»

Her har Bondeungdomslaget tatt inn bygdedansen og spellemannen er også invitert inn i laget. I denne teksten beskrives dansemåten som halting. Her er det vanskelig å forstå og se for seg hvordan dansen skal gå for seg. Språket som beskriver en dans skal snart få mye å si for hvordan dansere og særlig instruktører kommer til å lære dem fra seg.

Hulda Garborg var opptatt av å ta vare på det norske. Dansetradisjonene som stod svakt, sanger og danser som var i ferd med å gå i «glemmeboken» hadde høy prioritet. I den forbindelse skapte hun en ny tradisjon, sangdanstradisjonene.

Det er ikke uvanlig å skape nye tradisjoner. Hobsbawm og Ranger skriver om dette fenomenet i «The Invention of Tradition» (Hobsbawm & Ranger, 2012). Her utforskes hvordan det i nyere tid ble skapt ritualer og tradisjoner, som vi i dag tenker er svært gamle. Eksemplene er hentet fra de britiske øyer, dere blant annet skotske og walisiske samt kongelige ritualer viser seg å ikke være så gamle.

Garborg var en aktiv samfunnsdebattant, forfatter og kulturpersonlighet og pioner mht. bl.a. målsak, kvinnesak, bunadbruk og folkedans. Hun hadde meninger om mangt. Hennes uttalelser om runddans, trekkspill og grammofon ble også heftig debattert i Vestfold. I Borre hadde de et lag som drev med turdans, sangdans og bygdedans. På grunn av uoverensstemmelser ble det derfor dannet et eget lag for runddans, «Gammaldansens venner» Denne polariseringen mellom runddans og bygdedans har preget folkemusikk- og folkedansmiljøet helt fram til i dag. Landskappleiken et eksempel på et arrangement for bygdedansen, Landsfestivalen har fokuset på runddansen.

Klara Semb (1884- 1970)¹⁰ ble opptatt av å notere ned danser rundt i landet i sitt arbeid i Noregs Ungdomslag¹¹ første bok med dansebeskrivelser kom ut i 1925 (Semb, 1925). I boka er dansernes steg, måter og holde på og retninger for bevegelser på gulvet godt illustrert med bilder og beskrivelser. Det ble fire deler i bokserien «Norske folkedanser» med noter og danseinstruksjoner til disse. Dette gjorde at instruktører rundt i landet etter kurs i denne notasjonsmåten av dans, kunne bruke boka til videre arbeid med nye danser. Hun hadde bestemte meninger om hvordan en skulle føre seg i dansen, og noterte også ned noen bygdedanser, eller nasjonale danser som de den gang het.

2.10 Ragnar Nordbys notater fra 1927

I Vestfoldarkivet ligger notatboka til Ragnar Nordby. Den tok han med seg da han syklet fra Melsomvik og rundt til informanter i Stokke og Andebu, de forteller om hverdag og

---

¹⁰ Dansepedagog og ungdomslagskvinne, var æresmedlem i Noregs Ungdomslag og ble ridder av St.Olavsorden i 1954.

¹¹ Landsdekkende forening for ungdomslag i Norge, dannet i 1896.

fest. Han samlet på dette før han begynte å studere historie ved Universitetet i Oslo. Han skrev ned dansebeskrivelser på flere danser, men boka er skjemmet av blekkflekker i området der springdansen er beskrevet, så ikke alt er like enkelt å tyde.

Her er det mye informasjon om hvordan dansen går for seg. En del av bevegelsene er karstykker, som har fått en egen rubrikk. Derfor skriver jeg ned motivene ned i kategoriene:

- Vendingsdel
- Lausdans
- Samdansdel

En del av bevegelsene Nordby beskriver er det som blir definert som karstykker.¹²

Karstykkene bar preg av hva gutten var god til av hopp og kast etc. og bar preg av individuelle uttrykk. Karstykkene har ingen fasit, her gjør danseren det som passer han best. Jeg skal prøve å trekke ut essensen av denne teksten for å kunne få en beskrivelse som er mulig å analysere. Side en i Nordbys beskrivelse ser ut til å være fra en kilde, Inga fra Andebu. Side to er en beskrivelse fra en annen kilde, Hilda Storengen fra Stokke. På side tre refererer han fra to kilder Martha og Per, men hvor disse kommer fra er vanskelig å tyde. Disse bekrefter at springdansen har vendingsdel, lausdandsdel og samdandsdel. I vedlegg 7.1 ligger bilde av notatboka og en utskrift av det som er mulig å lese ut av notatene under. Jeg har hentet inspirasjon fra masteroppgaven til Anna Liv Skjelten Gjendem (1988) (Gjendem, 2014) som forenklet danseskjemaene sine på denne måten. Jeg har valgt å legge informasjonen inn i tabell som gjør det lettere å lese informasjonen.

2.10.1 Inga fra Andebu

Bygdedansens tre deler	Motiv
Vendingsdel	<i>Gutten holder jentas venstre hånd i sin høyre, hun går et stykke bak gutten. Han svinger jenta opp ved siden av seg og begynner å danse bakover. Gutten snur seg og danser så framover, slik som jenta.</i>
Samdandsdel	<i>De danser sammen med samdanstak. Venstre arm omkring livet på jenta, høyre langsmed armen hennes, jenta på samme måte. Han svinger jenta rundt og repeterer første tur.</i>
Vendingsdel	<i>Som kan bety: Gutten holder jentas venstre hånd i sin høyre, hun går et stykke bak gutten, og at han svinger jenta opp ved siden av seg og begynner å danse bakover.</i>

¹² Arbeid, bedrift som krever en voksen kars krefter og dyktighet; bragd, NAOB Det norske akademis ordbok <https://www.naob.no/ordbok/karsstykke> hentet 21.11.18

Lausdans	<i>Han sparket i taket og sparket over armen på jenta, når han snur seg. Han slår hjul over armen til jenta. Tønneband- og kastetur og armkrok.</i>
Samdandsdel	<i>Vanlig samdanstak til vanlig springdans.</i>
Karstykker	<i>Sparke i taket, sparket over armen, slår hjul over armen, tønneband, kastetur og armkrok.</i>

2.10.2 Hilda Storengen fra Stokke

Bygdedansens tre deler	Motiv
<i>Vendingsdel</i>	<i>Gutten danser framover med jenta. Han tar tommeltak og danser bakover, hun danser framover. De tar venstrehåndstommeltak og danser framover begge to. Rundt hverandre, motsols. De tar ledig høyrehånd over venstrehåndstaket. Gutten gjør dobbeltspinn til høyre for jenta. Han er da til venstre for henne.</i>
<i>Samdandsdel</i>	<i>Samdanstak til vanlig springdans. Høyre, venstre, høyre inntil. Soping eller sleng på høyre foten. Repetert vendingsdel og samdandsdel.</i>
<i>Lausdans</i>	<i>Gutten danser laus, slår hjul, står på hendene, sparket i taket osv.</i>
<i>Samdanstaket har fått en inngående beskrivelse.</i>	<i>Samdanstaket i Stokke var: guttens høyre på venstre skulderbladet til jenta, guttens venstre hånd i høyre overarm til jenta. Jenta holder med høyre handa i den venstre overarmen til gutten, og med venstre om livet hans.</i>

Her tolker jeg teksten underveis ut fra mine forutsetninger. Her prøver jeg å dele opp kildeforklaringene så mye som mulig for å greie og visualisere motivene og innholdet i dansen.

Men, det er flere beskrivelser, for underveis skriver han ned navn på flere kilder. Så beskrivelsen til kilde en slutter med: *Tønneband- og truleg kastetur og armkrok* og er da flere forslag på flere karstykker etter sjette turen, bortsett fra armkrok som kan være en overgang til den første turen eller en av de andre turene. For hvordan skal så en bygdedans danses? Egil Bakka beskriver den slik i SNL (Bakka, 2018):

«Parene danser i ring mot solens bane, og dansen består gjerne av en sammenkjeding av ulike figurer og tak med rike muligheter til personlig utforming. En rekke åpne tak der gutt og jente lager figurer for hverandre veksler med samdanstak, som for eksempel rundsvingen der gutt og jente «omfavner» hverandre og virvler rundt egen akse, mens de forflytter seg fremover i ringen.»

Han beskriver en dans med rike muligheter for personlig utforming, og beskrivelsene til kildene Ragnar Norby har skrevet ned illustrerer dette.

2.11 Ragnar Nordby og Gamalt frå Vestfold

Gamalt frå Vestfold I «Bygdemålsprøvor» 1930 og Gamalt frå Vestfold II «I arbeid og helg» 1933 er to bøker som Ragnar Nordby var med på å få fullført. Vestfoldlaget (1899) vedtok i 1924 å dokumentere talemålet i Vestfold. Til det arbeidet ble lærerne Lars Os (1889-1979), Nils Rogn (xxxx-1960) og Lars Hørven (1874- 1949) valgt. Målprøvene til dr. Olai Skulerud (1881-1963) ble brukt, og Amund B. Larsen (1849-1928) reiste rundt i Vestfoldbygdene og skrev ned flere folkeminner og bygdemålsprøver. Studentfilologen Ragnar Nordby ble satt til å ta over dette arbeidet da A.B. Larsen ble syk og døde.

Ragnar Nordby ble derfor forfatteren av Gamalt frå Vestfold II «I arbeid og helg» som kom ut i 1933. Den ble ikke tatt godt imot av alle, den var på landsmål (nynorsk) som var svært omdiskutert i Vestfold. I aviser fra den tiden, kan en lese omtaler av boka og referat fra stevner der enkelte holdt taler på landsmål. Flere bemerker at talene var gode, men at de kunne vært på noe annet enn landsmål.

Vestfoldlaget (1927) fungerte som et lag for innflyttere fra Vestfold i Oslo, den samme funksjonen hadde f.eks Tønsbergforeningen og Kongsberglaget også. Dette laget må ikke forveksles med fylkesmållaget Vestfoldlaget (1899), der målsaka var viktig.

Tilbake til Gamalt frå Vestfold II «I arbeid og helg» der omtales springdansen to steder. Først på side 47 i kapittelet om skotøy og vi får vite at springdans var vanlig på auksjon.

«Heil til burtimot 1875 gjekk karfolka berre i skaftestøvel. Anund Lauve dansa endåtil springdans i skaftestøvel på ein auksjon.»

På side 123 med overskrift «Dans og leik» blir springdans igjen nevnt, dette har likhetstrekk med notatene til Ragnar Nordby som jeg har nevnt tidligere:

«For lenge sidan skal dei ha dansa gangar her i bygdene, men det er visst ingen som sansar korleis han var. I seinare tid dansa dei mest halling og springdans. Hallingen dansa guten åleine, då var han meire i lufta enn på golvet. Han skussla og kruka og sette båe helane i taket på ein gong eller slo stempla kast. Under dansen heldt han hendene i veret. Når dei gamle storspelemennene tok til med hallingen var det som alt leda seg. Ingenting var hissig som hallingen, det var reint urst. Han enda jamt i slagsmål og knivstikking. På Kongsbergmarten kappdansa vestfoldingane med telemarkingar og numedøler.»

I denne teksten blir det først fortalt at det ble dansa gangar, men det er det ingen som husker hvordan de gjorde, men Harald Aasen sier også noe om dette. Her antyder teksten

at gangaren var mer vanlig før springdansen. Hallingen dansa gutten aleine, og var tydelig en dans som førte til konkurranse danserne imellom. Springdansen eller springaren som det står ble dansa med bare et par på golvet, blir det slått fast i denne teksten.

«Når dei skulde dansa springaren var det berre eitt par på golvet. Steget var småe og luskande, gutane måtte dansa ledugt, gjera so mange sprett og kast han kunde finna på. Fyrst tok han gjenta i høgre handa og dansa fram på golvet. So sette han både helane i taket med han stude ølbogen i armkroken på gjenta. Han ropa: tjo! Og tek til å dansa attyver med gjenta dansar framyver. Guten snur seg i farta idet han kastar beinet yver armen til gjenta. Han kruker i takt med musikken, gjekk rundt under armen på gjenta som ein topp eller slo «borsveiv». Spreke karar gjekk rundt yver armen på gjenta. So gjorde dei dobbeltspinn og guten svinga gjenta rundt og dansa laus ettersom han vilde. Tilslutt tok dei saman på ein serleg måte og dansa slengen. Samdansen skulde vera sigande og flytande, men dei dansa svimlande fort. Då sa gutane gjerne: huist- huist!»

Nordby beskriver en vendingsdel der han tar jenta i høyre handa og danser framover på golvet, han gjør noen karsstykker og danser så bakover mens jenta danser framover. Så gjør han noen karsstykker igjen, kruker i takt med musikken og går rundt under armen på jenta. Deretter gjør de dobbeltspinn begge to og han svinger jenta under armen før de går ut i lausdans. Deretter går de sammen på en spesiell måte og gjør slengen. Så går de inn i samdansen som skulle være både «sigande og flytande», men den skulle gå svimlende fort. Hva dobbeltspinn og slengen er vites ikke, men det kan være at de går rundt i en entaktsnu, en rask rundsnu (se Begrepsavklaring). Slengen er en måte å slenge foten på under rundsnuen.

Kruking under springdansen kan være en utfordring, fordi takten i springdansen er ujevn. Desto mer imponerende hvis da gutten gjorde dette i tretakt med kort treer, er lettere å visualisere ved å se dansen eller i skjemaet over hvor stega er notert ned. Takten kort treer vil jeg komme nærmere inn på senere når jeg tar for meg musikken. Men, det er en tre fjerdedels takt, så muligheten for å kruke til fire takter er også mulig og lettere å gjennomføre.

2.12 Notatet Ragnar Nordby skrev ned i samarbeid med Harald Aasen

I notatet til Ragnar Nordby fra 1947-48 står det: «Harald Aasen forteller videre:

«Slik ble springdansen danset på våre kanter av fylket i min tid som spillemann. Tidligere kan det ha vært flere variasjoner i turer o.l. Springdansen blev før danset både i ¾ takt, og i 2/4 takt. Men, steg og dansemåte var den samme enten musikken gikk i 2 eller ¾ takt. Eneste forskjellen var kanskje at i hallingtakten kunne gutten utfolde seg noe mer i lausdansen. Det kunne også i Vestfoldspringaren forekomme spenn i takbjelken, men da alltid i dansens første del, under guttens baklengs dans.»

Her sier Harald Åsen at springdansen ble danset både til tredelt og todelt takt, steg og dansemåte var den samme. I «Norden i dans» (*Norden i dans*, 2007) siteres (Clarke, 1799, side 198-200) Her forteller han at halling var eldre enn springdans, og at springdans og halling ofte ble spilt til samme melodi. I Østfold har de en slik melodi på noter, den blir kalt «Brudedansen» og er fra en notebok etter Johannes Nielsen Schodsberg (1799-d. ukjent) fra Aremark. Samme melodi, men spilles først i totakt, så i tretakt. Ifølge Veggpryden som har spilt inn denne på CD finnes det en slik melodi fra Aurskog og en fra Alvdal, også. Nordmøre, Helgeland og Røros har sine varianter av brudedanser (Nyhus & Aksdal, 1993, p. 133) Der beskrives det hvordan kjøkemesteren i bryllupet først danset med bruden i en «slags polonese». Anders Heyerdahl er her kilden. Ifølge Per Åsmund Omholt (1963)¹³ er dette en bryllupsskikk som er kjent fra Krødsherad også, der de også har en «bruredans». Både i Norden og flere steder i Europa er dette en kjent skikk, forteller han. Borger Kruke skriver det slik i 1888: *«Den alminnelige Brudedansen bestod af en kort Sagtedans og idetsamme en Spring-dans»*

Her er notatet (Se hele notatet vedlagt 7.2) som ble gjort sammen med Harald Aasen, i notatet til Ragnar Nordby beskrives springdansen slik:

2.12.1 Springdans fra Vestfold etter Aasen og Nordby

Nedskrevet av Ragnar Nordby etter forklaring og undervisning av spillemannen Harald Aasen i Slagen.

---

¹³ Førsteamanuensis, Fakultetet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap, Institutt for tradisjonskunst og folkemusikk. USN avdeling Rauland. Leverte en doktorgradsavhandling om Regional og typologisk variasjon i slåttemusikk ved Griegakademiet UIB i 2009.

Bygdedansens tre deler	Motiv
Vendingsdel	Gutt og jente møttes oftest på dansegulvet, dansende mot hverandre, og tok så sammen, gutten tok jentas venstre hånd i sin høyre hånd, og så med armene nesten i skulderhøyde danser de, jenta framlengs og gutten baklengs. Slik danser de et vek eller to. Gutten snur jenta en gang rundt under sin høyre arm.
Samdandsdel	Han tar så med sin venstre hånd tak om jentas høyre overarm, samtidig som håndtaket fra før fortsatt holdes. Men dette samdanstak danser så begge framover
Vendingsdel	Gutten slipper taket med sin venstre hånd, og snur jenta en gang rundt under sin høyre arm. Så slipper han taket i jentas venstre hånd samtidig som de tar sammen med skuldertak. Gutten legger sin venstre hånd på jentas venstre overarm oppe ved skulderen, og jenta sin venstre hånd på guttens venstre arm, slik danses noen steg, begge framover. Gutten snur mot jenta, legger sin høyre hånd over de kryssende armer hvor han møter jentas høyre hånd, med tommelgrepet, og de danser videre nå gutten bakover igjen, jenta fortsatt framover. Slik danses et vek eller to. Så løser de opp skuldertaket. Gutten snur jenta rundt en gang med høyre hånd, og de danser videre nå begge framover mens de holder sammen høyre i høyre med tommelgrepet. Armene holdes nå strake og de danser med lett bakover svikt i kroppen, (stadig de ledige armer litt ut fra siden). Etter noen dansesteg tar de også sammen med venstre hendene over høyre hendene, og danser videre, fortsatt med strake armer og lett bakover bøyde kropp. Slik danses noen rundturer. Så slipper de venstre hånd, gutten snur jenta rundt en gang og slipper så høyre handa.
Lausdandsdel	Lausdansen begynner. Jenta følger gutten i lausdansen, slik at hun passer på å snu når han snur, og alltid den samme vei som han. Hun danser stadig med de lette spenstige springarsteg. Gutten derimot varierer ofte sine steg. Foruten det vanlige springarsteg var det så kalte helklakk steg, eller trekant steg brukt. Altså*: (Trå fram med høyre fot og så et svikthopp på venstre, samtidig som han slår seg på venstre hel med høyre tå, og så omvendt V.fram H. svikt V.tå mot hel. I lausen benytter gutten også mye runddanssteget. Her trår han fram med høyre foten og snur på den mens han slenger venstrefoten i en stor bue langs gulvet, (jo større jo finere) før han setter den ned og samler føttene. Så høyre fram igjen osv. I lausen er gutten fri, og vil gjerne vise seg mest mulig. Var han en virkelig stordanser kunne han foreta både sprett og kruk iblandt.
Figurering	Etter lausen vender gutten seg mot jenta, trår en gang fast i gulvet hever armene og de figurerer mot hverandre med to springar steg, først mot guttens høyre side, og så mot venstre. Denne figureringen kan gjøres en, to eller tre ganger, før de tar sammen i runddans.
Samdans	Runddans danses av gutten som før beskrevet. Trå fram på høyre stor bue med venstre langs gulvet og samle føttene. Jenta danser med springarsteg. Samdanstaket er: høyre arm om jentas liv, venstre hånd godt tak om overarmen. Jenta holder sin venstre hånd på guttens høyre skulder og sin høyre i guttens liv. Og slik danser de dansen ut.
	*Trå fram på høyre fot, gjør et svikthopp (som fører deg delvis rundt) samtidig som du fører venstre fot fram og rundt i en bue, og slår deg på høyre hel med venstre tå. Så i omvendt orden.

Her har denne instruksjonen kommet inn "Armene holdes nå strake og de danser med lett bakover svikt i kroppen, (stadig de ledige armer litt ut fra siden). Etter noen dansesteg tar de også sammen med venstre hendene over høyre hendene, og danser videre, fortsatt

med strake armer og lett bakover bøyde kropp.” Dette er en måte å danse på som er mulig å finne igjen i Klara Semb sin beskrivelse av springar fra Numedal.

2.13 Tone Gudve Gjellstad fra Re, intervjuet Bredine Bakke

2.13.1 Tone Gudve Gjellstad

I perioden 1941 til 1944 intervjuet Tone Gudve Gjellstad 44 personer i alderen 70 til 90 år nord i Vestfold. Kildene forteller om slekt, naboer og venner. De forteller om hverdag og fest natur og tradisjoner i bygdene sine. Hun er sitert i

2.13.2 Bredine Bakke, Ramnes

Bredine Bakke (født 1856) forteller den 26.mars 1941 om sitt eget bryllup i ca.1875.

«Spillemennene møtte i gården,- dvs.tunet,- når gjestebudsfolket skulde sette sig op og kjøre til kirken. Det var gjerne fele da og så tromme. Det var videre gjerne tre spillemenn. Det var «enske hest me spellemenneær.» De kjørte «fyrri te kjærkæ å spellæ alt di ørkæ.» De trommet for hver gård. Og så sto de ende langsmed porten og spilte føre enn man gikk inn i kirken. Og når man kom ut igjen, så skjøt man i hver gård man kjørte forbi. Spillemennene spilte hjem igjen også. Og kjørte i forveien og spilte i gårn når følget kjørte inn. (Olæ Ramnes og Anners Ås speltæ i vårt brøllåpp, sier Bredine, -men tredjemann huskes ikke.) Trommet for hver gård. «Far skulle ha det sånn. Skulle værræ så ubegripeli grusst atte.» Hvor lenge varte brylluppene? De kom ijen andre dan. Dem såm var så nærme di kunne kammæ. Så danset man «springdans. De var fele te danse springdans før. På slutten i brøllåppe, blei de utpå gårn. Spænnte åver armæne på jentene så de var felt.»

Her har Gudve Gjellstad merket ordet springdans og skrevet pols i margin utenfor, men merket dette igjen og skrevet nederst på siden «Nei, Vestfoldspringar; :notat 17.11.53 G.Gj.» over ti år senere. Her har tydeligvis flere begrep kommet inn i bevisstheten til forfatteren, som kanskje er usikker på benevnelsen av dansen Bredine beskriver. Hun beskriver at de sparket over armene så det var fælt. Dansen var mye i bruk, og karstykkene var mange. Selv om befolkningen er mer skeptiske til dans og fyll, er dansen allikevel i bruk i bryllup. Dansen tar stor plass i feiringen.

2.14 Øystein Gjerdes intervjumateriale

2.14.1 Øystein Gjerde

Øystein Gjerde vokste opp i Bærum og kom til Sandefjord i 1972 og arbeidet på Framnes mekaniske verksted i flere år. Sammen med Anne Grete Huseby, Svein Aakerholt og Per Ola Norshus fortsatte han å intervju og ta opp viser, melodier og danser. Etter å ha startet Sandar spellemannslag fikk Øystein Gjerde i 1981 støtte fra Norsk Kulturråd til å intervju og samle inn folkemusikk. I 1982 var han ferdig utdannet lærer og underviste i grunnskolen og elever som ønsket å spille fele. I 1992 fikk han Sandefjord kommunes kulturpris for innsamlingsarbeidet sitt. Det Øystein Gjerde samlet inn og systematiserte, ble gitt til bibliotekene i Vestfold slik at dette kunne formidles videre. Nå er Gjerdesamlinga delvis digitalisert og finnes i Vestfoldarkivet, mer tilgjengelig enn tidligere.

2.14.2 Gina Årholt, Stokke

Gina (1884) og Lars Årholt giftet seg 3.januar 1917, da var hun 33 år. Lars danset med «tretøflær» med datteren sin på «stuegølvet». Gina og Lars danset ikke så mye etter at de ble gift. I intervju med Øystein Gjerde den 18.06.1981 forteller de når, hvor og hva de danset.

«Før det da? spør Øystein Gjerde.

Jo, før det dansa du, kommenterer datteren.

Åh, dessverre da var det møte ute, beklager Gina. Det var ikke med ungdommen den tid som nå. Det var ikke sånn at man reiste på festær og sånt no. Da var det såmtid at noen var hjemme aleine på noen steder hjemme hos noen, eller vi var på en låve. Så gjorde guttane noe som vi kalte kaffelag. Da betalte guttane huset, så skulle jentene ha med seg mat. Så spella noen trekkspell eller noe sånt noe. Guttane ba jentene, dessverre jeg var mye med.

Hva het ho gamle som dere var så mye hos? Maren? spør datteren.

Malie i Lia, der var det mye spetakkel, svarer Gina.

Musikken den gangen, den som spelte. Var det noen til å spelle? spør Øystein Gjerde.

Ikke noen bestemt, svarer Gina. Får litt hjelp av datteren til å huske.

Ola Langbrekke (Ola spellemann), spelte fiolin.

Karl Lia, onkel til mann min, spelte. Far til Lars Lien lærer på Store Bergan.

Ingeborg Lien hadde Kaffistova i Sandefjord. Bjørgulf Lien var lærer.

Var det mye dans på disse kaffilagene?

Ja det må jeg si at vi gjorde.

Det var ikke mye tynne kjolær som svinga seg der.

I begynnelsen var det hjemmevevde verkenkjolær.

Blusær og skjørter om sommeren.

*De var ikke så fine da, som nå.
 Det var ikke så dyrt da, som nå.
 Når i uka hadde dere kaffilag?
 Hæ?
 Når i vekka vare de hadde kaffilaga sier`n?
 Lørdagskveldane, bestandig på lørdagskveldene, svarer Gina.
 Kan du huske hva slags danser dere dansa?
 Det vi kalla runddans: reinlender, masurka, vals
 Har du vært borti springdans? spør Øystein Gjerde.
 Ja, sett det Ingvald og ei. Et par som gjore det derre.
 De var kanskje oppante dalane de? spør datteren.
 Nei, svarer Gina. Ingvald og ei jente, jeg har glemt hva ho hette.
 Hvorfor brukte ikke dere springdansen da? Var det noe spesielt med den? Spør Anne
 Grete Huseby. Var den vanskelig?
 Gikk rundt og mye greier, sånt noe som vi ikke dansa. Noe sånt noe som vi andre ikke
 kunne.
 Kan du huske noe om hvordan springdansen så ut?
 Åssen de gjorde det, når de dansa springdansen? spør datteren.
 Gikk under inanen, åsså var det hopping.
 Rundkast, spente hatten? spør datteren
 Nei, ikke det akkurat, svarer Gina.
 Under armen hans, noe hopping og noe greier.
 Hvem spelte til springdans?
 Ja, de kunne da spille, svarer Gina.
 Kunne Karl Lia spille springdans?
 Men, da ja var det de spelte på munnsPELL, andre guttær som spella. De spella mange
 ganger på munnsPELL.
 Etter at du gifta deg, var det slutt på dansinga, da?
 Dansa du etter at du gifta deg?
 Nei, det fikk noen annen gjera.
 Dansa mann din?
 Ja, når vi var i selskaper, da hente det. Da fekk gjennæ mannfolka litt i hue. Da dansa de
 litt somtier.*

Gina Årholt danset mye da hun var ung, rundt 1904. Da var det fremdeles noen som danset og spilte springdans. Men, de fleste danset runddanser. De hadde organiserte kaffilag, hvor jentene ordnet mat og guttene organiserte hvor dansen skulle foregå. De var hjemme hos hverandre, eller de danset på en låve. Det var lørdagskveldene de møttes. Ola Langbrekke og Karl Lia spilte fele. Noen spilte trekkspill, og munnsPELL var også vanlig. MunnsPELL ble også brukt da det skulle spilles og danses springdans. Om dansen forteller hun at de svinga seg, gikk rundt hverandre, under armen og «noe hopping og greier». Kan det være sidestega hun har sett, eller er det karstykker hun beskriver?

2.14.3 Aslaug Dansen, Lardal

Aslaug Dansen (1896) fra Lardal intervjues av Øystein Gjerde den 27.11.1981. Aslaug Dansen hadde vært bygdekokke i over 50 år og fortalte at mora Lovise Bergene sang veldig mye. Hun forteller at Lovise Luddal dansa springdans, og at Nikolai Sundet var «grov te danse springdans og spente hatten» Hun forteller videre:

«Springdans? Joda. Det spellan i brøllupet vårt. Vi hadde brøllup i det herre huset, og da vare ikke ferdig.

Dansa du da? spurte Øystein Gjerde

Nei, ikke springdans, men det var to her, ei som varta opp, åsså onkel te mann min, en som hette Nikolai, var bror te bestefar, og bodde neri Sunde, og han, åsså ei som varta opp, ei som hette Lovise Luddal, de dansa springdans.

Husker du noe om hvordan den dansen så ut?

Ja, det husær jæ godt. Den dansa de rundt og rundt. Du har sett sånna dansær på Fjernsynet, du, vel? De var sånn! Det var sånn de dansa, att og fram sånn, da veit du.

Husker du hvordan de gikk? (demonstrerer ant.grunnsteget)

Nei, de gikk ikke sånn. Att og fram. Sånn på sia.

Sånn? (sideturen)

Sånn, ja! Akkurat. Akkurat sånn vare. Åsså svinga de sæ rundt da veit du, åsså spente de opp i hatten.

Oppi hatten? Er du sikker.

Jada, heilt sikker. Jada. De svinga seg, da vet du. Jæ veit ikke hva det hetter, den dansen, nå?

Halling? Lausdans?

Jæ har sett det i fjernsynet au, mange ganger.

Har du sett her at de har spent hatten, altså?

Ja.

Men, det var en annen dans, var det ikke?

Jæ husær ikke rekti. Jæ sansær jo de dansa her, for de dansa inni her, inni det herre rommet. Men, det tør jække si. Ikke verdt og setta det, kanskje. Men, jeg er sikker at jæ har sett det, men jæ husær ikke å det var henne. Jæ har nå vært på mange steder jeg, veit du.

Joda, Nikolai Sunde var grov te danse springdans, og han spente hatten. Han er død nå, altså, men han var broren te bestefar. Og bodde neri Sunde på sentralen her. Og her dansa de det, her. Lovise Ludal, og han. Åsså vare bare gamle dansær i dæn tida, veit du. Vakke det herre nye dansen som er nå.

I dette intervjuet hadde det vært fint med film sammen med intervjuet, for her viser Aslaug Dansen Øystein Gjerde steg i dansen og sidetur, men det er hva Øystein noterer. Han danset ikke mye, og da Aslaug forteller at de «spente opp i hatten» må Gjerde kontrollspørre henne om han hører riktig. Han spør da om hun mener en annen dans,

altså kommer han med et ledende spørsmål og Aslaug Dansen blir usikker. Men, at Nikolai Sunde var grov til å danse springdans, og spente hatten er hun sikker på.

2.15 Egil Bakka gjorde intervju i 1981

2.15.1 Egil Bakka og Norsk senter for folkemusikk og folkedans

Egil Bakka (1943)¹⁴ har siden 1967 i samarbeid med lokale og nasjonale folkedansere samlet inn samværsdans fra mange dansemiljøer i hele Norge. I Trondheim var Egil Bakka med på å etablere Rådet for folkemusikk og folkedans i 1972 sammen med Norsk Kulturråd.

Det finnes nå intervju, musikk- og filmopptak som har stor kulturhistorisk verdi, en god del frå Vestfold også. Dette materialet har vært grunnlag for kurs, instruksjoner og studier, men har også vært viktig i rekonstruksjoner av danser. Utdanningstilbudet i dans NTNU har utviklet og formidler et analyseverktøy som nå er i bruk i Noregs ungdomslag, FolkOrg og «Bygda dansar-prosjektet». Dette arbeidet har fått internasjonal oppmerksomhet, og har ført til dannelsen av Erasmus Mundus Master studieprogram Choreomundus- International master i Dance Knowledge, Practice and Heritage. Disse studentene læres opp i innsamling- arkiv og analyseverktøy som Egil Bakka har utviklet hos Norsk senter for folkemusikk og folkedans i Trondheim. De ønsker å fange dansekonseptet via film, intervju og opptak. Dette mener de vil gi et bedre verktøy for danserealiseringsen.

Ved Norsk senter for folkemusikk og folkedans er det også materiale fra Vestfold: vokalstoff, turdans, runddanser, springdans, film, lydopptak og noter. Jeg konsentrerte meg om det som omhandlet springdans, halling og gangar. Det er ikke mye informasjon om gangar i Vestfold. Som fortalt i Gamalt frå Vestfold II *«For lenge sidan skal dei ha dansa gangar her i bygdene, men det er visst ingen som sansar korleis han var. I seinare tid dansa dei mest halling og springdans.»*

---

¹⁴ Professor emeritus ved Institutt for musikk, NTNU. Leverte en magisteroppgave ved Universitetet i Oslo om eldre norske folkedansere i 1973.

2.15.2 Nicoline Kathinka Henriksen, Tjølling og Stokke

Nicoline Kathinka Henriksen (1893-1981) var fra Tjølling, men kom til Stavnum i Stokke da hun var 15 år. Om springdansen forteller hun til Egil Bakka i et intervju fra

6.februar i 1981:

«Springdans? Ja –har nok dansa det sjølv. Meir sånn tretrinnsdanser, de gikk bortover hånd i hånd. E.B, mener truleg H/V men viser V/H så skulle dama under armen (uten spørsmål) så var det rundt. Nevner at de løfte dama og slo seg på hælen, det var i sammenheng med TV ho nevnte dette siste. Albert Solbakken naboen her kunne det(springdans). Viste springdanssteg i fin flyt fram, tydeleg fram, lite kort steg etter, fram igjen.

Rundsving: 2 på V og 1 på H (for mannen truleg), den ledige foten skulle litt bak på dobbelsviktsteget for mannfolk i rundsvingen. Kan ikkje svare på korleis jenta gikk under armen. Jenta fleire gongar rundt under armen V/V på aksel heilt sikker Ikkje brukt.»

Her får Egil Bakka god informasjon om hvordan steget kan ha gått. Fin flyt fram, tydelig fram, skriver han. Lite kort steg etter og så fram igjen. I rundsnuen (rundsvingen) får han demonstrert hvilken fot dette kan taes på og også et dobbeltsviktsteg. Han avslutter med å poengtere at: «V/V på aksel heilt sikkert ikkje brukt». Skuldertaket ble ikke brukt.

2.15.3 Ingeborg Kihle, Stokke

Ingeborg Kihle (1895-xxxx) frå Stokke blir også intervjuet av Egil Bakka 6.februar i 1981.

«På fester var det fiolin og trekkspell, reinlender, springærn, vals og je kunne til og med danse hallingen.....Kaffilag- de to eldste søskena mine var med på kaffilag på Fevang. Vi dansa mye på Kihlebrua og på Rusletvedt, det var et sandtak, og borti bokeskauen der under Storås. Og så var det dansegolv på Nygård.»

I dette intervjuet får vi også vite at Ingeborg dansa halling i tillegg til at hun mestret runddanser og «springærn». Her forteller hun om danseplassene. De arrangerte kaffilag, og møttes på Kihlebrua. Ved Rusletvedt danset de i et sandtak, og i bokeskogen under Storås i Stokke møttes de også for å danse. Så snakker hun om et dansegolv på Nygård. Bortsett fra kaffilaget var resten av møteplassene ute under åpen himmel. Det som vi har lite kilder på er hvordan jentene danset. Her er det mulig å se for seg ei fysisk sterk jente som sammen med gutten kunne skape en annen rolle i dansen enn det vi ofte ser. Jentene kan ofte være litt forsiktige «følgere» og gutten den maskuline «føreren».

Ingeborg kan kanskje ha hatt en annen rolle enn dette da hun danset springdans i og med at hun også danset halling. Men, det er et viktig moment å ha med.

2.16 Per Ola Norshus sitt intervju med Sigurd Nordkvelle i 1981

Per Ola Norshus (1945) var en av medlemmene i «Nemnda for folkelig musikk og dans i Vestfold» og deltok da nemnda vinteren 1981 filmet og intervjuet 55 dansere frå Tjølling, Hedrum, Kvelde, Kodal, og Fevang.

2.16.1 Sigurd Nordkvelle, Stokke

Sigurd Nordkvelle (1911-xxxx) fra Kvelde i Hedrum. Var aktiv med i Kvelde Ungdomslag (KUL) som var tilsluttet Vestfold Ungdomsfylking fra 1906. KUL hadde fra 1908 sitt eget lokale «Gylnarheim». Sigurd Nordkvelle var en tid også formann i KUL. Han ble intervjuet av Per Ola Norshus 9.februar 1981. Han forteller at han lærte springdans på leik-kurs mange år tilbake. Norshus noterer seg dette:

«Sigurd Nordkvelde og Petra Davidsen synte lausleg litt av springdansen, inntrykket mitt: H/V begge fram. Akslevendingstak med jenta frammom vending, lausdans, armkroksnuing rygg mot rygg a la vestlandspringar, masurkasving. Med litt arbeid kunne dei kanskje hugsa meir vanleg vestlandsspringar el.»

I dette intervjuet har danserne gått på kurs, for «mange år tilbake». De danser med skuldertaket, og armkroksnuing har kommet inn som motiv også. De nevner også vestlandsspringar. Reidar Ottesen (2018, side 167) forteller at Fanaspringaren (med sidesteg) tidligere ble danset mye i Vestfold. I hvilket tidsrom dette var blir ikke nærmere beskrevet.

2.17 Arne Bjørndal sin samling i Bergen

I en artikkel fra avisen Jarlsberg (Jarlsberg, 1942) som finnes i Arne Bjørndals samling i Bergen ¹⁵skrives det om Anton Svendsen Myrvoll og hvordan han ble tradisjonsbærer av folkemusikken fra Lardal i Vestfold. Han har til da spilt ti år fast i folkemusikktimen i

---

¹⁵ Arne Bjørndals samling er en folkemusikksamling ved Universitetet i Bergen. Den har fått navn etter spellemannen, sangeren og innsamleren Arne Bjørndal frå Nordhordland (1882-1965). Formålet med samlingen er innsamling, arkivering / bevaring, forskning og formidling.

kringkastingen, står det. Da det ble feiret 100-årsjubileum for Sven Gulbrandsen som hadde slekt fra Sandsvær, ble det spilt inn lydfilm av tradisjonsmusikken. Han blir spurt om musikken har sitt eget særpreg. Han blir da sitert slik:

«Anton Svendsen forteller at musikken i hvert eneste dalføre er særpreget og stedegen. Således skiller musikken fra Lågendalen seg sterkt ut fra den som er kommet for eks. Numedal. Her i Vestfold brukte bygdespillemennene firstemte flatfeler under sin populære virksomhet som musikere rundt omkring i bygdene. Med sine instrumenter dro de i spissen for brudedefølget til og fra kirken, og spilte hete danser i vilt tempo under festligheter i bygda. Det var de gamle turdanser, det var storvalser og brudevalser, reel, feier og springer som var mest populære. En del av melodiene er vel kommet utenfra, men er blitt omgjort av spillemennene på stedet så de fikk bygdas særpreg over seg. Andre igjen, og vel de fleste, har glupe spillemenn komponert selv. – Men de ble ikke nedskrevet. De ble overlevert til andre spillemenn som fikk tonene til å leve videre ned gjennom tidene.

– Nå er det vel ingen som danser de gamle dansene lenger?

–Å nei, det er det nok ikke. Skjønt riktig gamle folk kan nok kunsten enda.»

Her beskriver Anton Svendsen hvordan spillemennene spilte flerstemt og at de hadde en sentral rolle i bryllup og tilbød «hete danser i et vilt tempo» og springdans er en av disse. I 1942 mener han at de som er riktig gamle fremdeles kan danse springdans.

2.18 Erling Bøe

Erling Bøe (1895-1953) besøkte mange spillemenn og skrev ned folkemusikk fra Vestfold, spilte fiolin og var også opptatt av at musikken i Vestfold hadde sin egen tone. I et manuskript, som arkivert med Norsk Rikskringkasting 24.februar 1953 (se vedlegg 7.3) siteres Erling Bøe slik: *«Men, sier Bøe, - den var ingen vanlig springdans. Den slektet ikke på noen, har en selvstendig form og er svært sjelden.»* Dette finner at han er sitert på i flere kilder. Det er jo en uttalelse som ikke er forskningsbasert, han mener at han kan høre en forskjell på Vestfoldmusikken og musikk fra andre områder. Dette er en debatt som fremdeles pågår.

I radioprogrammet spilles det to springdanser, en etter Borger Kruke og springdansen etter Harald Aasen. Disse to kom fra hver sin side av Raet, som deler fylket på midten ca. der E-18 går nå. Erling Bøe fortalte også i det samme radioprogrammet at Vestfoldspillemennene hadde delt Vestfold mellom seg. Møttes gjorde de på Kongsbergmarken en gang i året.

«Slagensmusikerne, det vil si, de musikere som bodde i Slagen utenfor Tønsberg, de holdt Ramnes, Hof, Vivestad og kan hende også de østnordre bygder med dansemusikk. Larvik-spillemennene som de kaltes, men som bodde i Halsen ved Larvik, de holdt Lågendalen med musikk. Lardal holdt sig spillemenn selv. Når de råkedes på Kongsberg, var de sier han, ikke gode å komme nær. De var jo ellers ikke på festene heller «goe å komme på norsia a». Og det hendte nok at Larvik og slagenspillemennene på Kongsberg gjorde op ved kappspilling hvem som var best.»

Om Erling Bøe traff Anton Svendsen Myrvoll vites ikke, men han hadde kontakt med Ragnar Nordby og traff Harald Aasen. Han beskriver Harald Aasen som en god representant for spillemennene i Vestfold. Og han sier dette om han:

«Har man en gang sittet og hørt Åsen spille og fortelle, tviler man aldri på at Vestfold har sin egen tone. Trillene og strøket har den samme norske slengen som hos spillemenn fra Telemark, men tonen og rytmen- den er like norsk på sin måte.»

Det sier en fiolinist som var utdannet på Konservatoriet i Oslo, København og Dresden. Han samlet og spilte folkemusikk fra Vestfold og Østfold. Dette materialet finnes nå på Nasjonalbiblioteket. Erling Bøe samarbeidet med Sigurd H. Unneberg (1899-1983) som var bygdebokforfatter og skrev bygdebøkene for Hof, Botne, Våle, Ramnes og Nøtterøy (*Vestfoldminne*, 1984, s. 62).

2.19 Notatet fra 1991 utarbeidet av Bakka, Ottesen jr. og Utklev

VFFL (Vestfold Folkedans- og folkemusikklag) besluttet å ta springdansen opp til ny vurdering. Mange fikk vondt i leggene når de danset, få synes den var vanskelig. Dette førte til at det ble satt sammen ei nemnd som gikk i gang med å undersøke dette.

Der våknet diskusjonen om hvordan springdansen var best å danse og kunne vært spilt. Tre fire par fortsatte å danse, men mange sluttet på grunn av stegene (Ottesen, 2018, s. 171). To par, Signe og Svein Olav Løberg og Torunn og Reidar Ottesen jr. deltok på kappleiker for å høste erfaring, og debatterte videre om hvordan dansen best burde danses. De deltok på kappleik i Kongsberg i 1983, Odda i 1984 og i Fagernes i 1989. Dansen endte med en revisjon i 1992 og danses slik fremdeles.

Dette arbeidet ble gjort av representanter fra de ulike lagene i Vestfold. Reidar Ottesen representerte Sandar spellemannslag, Frank Vidar Utklev fra Haugtussa leikarring og Erling Eri fra Borre leikarring. I samarbeid med Egil Bakka gikk de gjennom kildemateriale og drøftet steg og takt. Dette notatet oppsummerer dette arbeidet:

Bygde- Dansens tre deler	Motiv
Vendingsdel	<p>1. H/V Begge rundt mot sola i danseretningen. Gutten tar jenta si venstre hand i sin høyre, nesten i skulderhøyde. Gutten danser baklengs og jenta framover i danseretningen. Pass på at det er framdrift med en gang.</p> <p>2. H/V Jenta motsols under armen til gutten en gang.</p> <p>3. H/V og V/H overarm- Begge rundt medsols uten å slippe forrige tak når gutten griper med sin venstre jenta si høyre overarm med litt bøyy i albuen.</p> <p>4. H/V Jenta medsols under gutten sin arm en gang når gutten slipper taket med sin venstre hånd.</p> <p>5. V hånd på V skulder/aksel til hverandre – begge rundt motsols. Gutten legger sin venstre hand på jenta si venstre skulder og fører jenta si venstre hand opp på sin skulder. Nå går de motsols med framdrift i danseretningen.</p> <p>6. Krossvendingstaket. Begge tar sammen med tommelgrep over taket de allerede har. Gutten snur seg en halv gang og danser bakover, mens jenta danser omtrent framover.</p> <p>7. H/H Jenta under arm motsols en gang. Paret slipper krossvendingstaket og tar høyre i høyre og jenta svinges motsols.</p> <p>8. H/H Begge medsols rundt med tommelgrep.</p> <p>9. H/H og V/V Tar så tak med venstre i venstre over forrige grep og snur så motsols. Gutten framover og jenta bakover. Danseretningen blir nå en utfordring.</p> <p>10. H/H jenta motsols under armen etter at V/V grepet er sluppet og gutten danser ut i lausdans foran jenta.</p>
Lausdandsdel	<p>Lausdans, jenta følger gutten og snur samme veien som han. Gutten kan variere mellom springarsteg, helklakksteg og trekantsteg. Jenta danser med «lette spenstige springarsteg» (Nordby). Jenta snur rundt med sola i lausdansen samtidig med gutten. Hun snur på tretrinnssteg og bruker to steg på å komme en gang rundt. Hun følger etter i samme retning som gutten når han danser tretrinnssteg på skrå ut av ringen og inn i ringen. Hun danser stegene mer sidelengs, krysser da foten vekselvis foran og bakom.</p> <p>Som avslutning på lausdansen trår gutten fast i gulvet, hever armene noe og de figurerer mot hverandre med to springarsteg. Først mot guttens høyre side og så mot venstre. Gjentas en til tre ganger før de går inn i samdandsdelen.</p>
Samdandsdel	Entaktssnu med sola. Høyre arm om livet og venstre rundt arm/skulder.
Variasjon	Varier med å gå til motiv 2 og så til motiv 5 etter motiv 12.

Overgangen til en ny omgang av dansen er det ingen opplysninger om i kildematerialet, men i bygdedans er det vanlig at danserne ikke starter helt likt i den nye omgangen av dansen. Det er vanlig å begynne en ny omgang av dansen med et motiv som passer best dansemessig til samdandsdelen som en har avsluttet med. Mange legger også inn ett eller flere spesielle motiv i overgangen, motiv som ikke nødvendigvis ikke er brukt i første omgang av dansen.

I notatet som ble skrevet 14.januar 1992 står det videre:

«I tradisjonell bygdedans ble ikke dansen endevendt og motivene ble ikke byttet om i helt tilfeldig rekkefølge. Det var rammer som variasjonen som regel holdt seg innenfor.»

Vil man legge opp til variasjonsmønster, bør det grundig gjennomdrøftes. Den enkleste måten man kan variere på er at man utelater enkelte motiv eller grupper av motiv i noen omganger av dansen og bruker alle i andre omganger. Det vil f.eks være mulig å utelate motiv 3 og 4 enkelte omganger av dansen. Da går man bare direkte fra motiv 2 til 5.

2.20 Jubileumsskrift fra 1998

Da Tunsberg leikarring feiret 50 år (1948-1998) ga de ut et jubileumsskrift, redaktør var Kristin Normann Bakke. På side 74 og 75 har Tore Stålerød bidratt med en omtale av springdansen. Se vedlegg 7.4.

«Springdansen i fylket vårt har vært mye omdiskutert og det har vært holdt flere kurs, siste gang i 92: «På begynnelsen av året ble det arrangert kurs i Vestfoldspringdans rundt i ringene, to kvelder hvert sted. Etter at ei nemnd hadde jobbet iherdig de siste årene for å forske mer på denne lite kjente dansen hadde de endelig blitt enige om hvordan steget skulle danses. Det ble noe forskjellig fra det vi lærte på de første kursene. Jeg lærte denne dansen første gang på Vadlatun i Borre i 1979 og på Sagatun i Vivestad i 1981 i god tro om at slik skulle den danses. Men stegene var så spesielle og slitsomme å danse at det kom vel mange innvendinger om dette kunne være helt rett. (...) Så gikk det noen år uten at vi hørte så mye om nemndas arbeid, men på høstkurset til VFFL (Vestfold folkemusikk og folkedanslag) på Gavelstad i november i fjor (1991) var springdansen et av temaene man kunne velge i tillegg til instruktørkursene. Der ble de nye stegene presentert og så har et team av instruktører og spelemenn reist rundt i fylket for å lære bort dansen. Reidar og Torunn Ottesen og Frank Vidar Utklev var blant instruktørene som kom til oss. Det er moro å lære springdans selv om den vestfoldske versjonen er rekonstruert. Vi repeterte dansen i april, da kom Erling Eri og lærte oss» (Nr.1;8.12.1992, Tore Stålerød)»

Tore Stålerød beskriver at han hadde vært på kurs i 1979 og i 1981 og lært springdansen. Han forteller at stegene var «spesielle og slitsomme å danse». Da var dansen basert på filmen fra 1977 og beskrivelsene til Aasen og Nordby. Videre forteller han om at VFFL arrangerte kurs i november 1991, der de nye stegene ble presentert. De ble repetert i april 1992, etter at det siste forslaget til rekonstruksjon var bearbeidet. Her har danseforskningen gjort funn på svikt og steg i landsdelen som gjør at dansesteget blir bedre å danse og mer i tråd med bygdedanser i sørøst- Norge Etter dette ble det

arrangert et høstkurs i 1993 hvor dette arbeidet ble presentert, og et notat ble publisert til kursdeltakerne. Se vedlegg 7.5.

3 Filmmaterialet

Filmmaterialet som det er gjort en analyse av har et tidsspenn på 94 år. Den første filmen er fra Lågendalen, nærmere bestemt dansetradisjonen fra Flesberg i Numedal. Dette filmopptaket er utenfor fylkesgrensa til Vestfold, men er viktig å ta med fordi spellemenn og dansere møttes på Kongsbergmarten og var i kontakt med hverandre. Det er interessant å trekke inn denne filmen med hensyn til svikt, som i sørøst- Norge varierer.

Det andre filmopptaket ble gjennomført av Egil Bakka på Vadlatun i Borre 1977. Danserne var Berit Fredriksen og Kurt Holum, Astri Taklo og Erling Eri og spellemann var Øystein N. Miland. Det er ikke lyd på dette opptaket, men det er mest sannsynlig at det er Aasenspringar han spiller (springdans etter Harald Aasen).

Det tredje opptaket Bakka foretok ble gjort i Trondheim. Spellemann og dansere reiste opp og ble filmet i lokalene til Rådet for folkemusikk og folkedans i 2001. Danserne var Torunn og Reidar Ottesen. De hadde vært en del av nemda som arbeidet med revideringen av dansen, og formidlingen av det nye steget i kurssammenheng i perioden 1992 til 1997 (R. Ottesen, 2018, side 120). Vigdis Andersen spilte springdans etter Jacob Svendsen (etter Ole Jacobsens noter fra U.B) Begge disse opptakene er gjort i en dansefaglig sammenheng for å dokumentere arbeidet som hadde blitt gjort.

Det fjerde opptaket er gjort i 2019 under Landskappleiken i Vågå. Dansere er Andrea Kasbo Rygh og Benjamin Rygh. «Springdans etter bestefar» etter Anton Svendsen Myrvoll (1895- 1986) som spilles av Lisa B. Haugeland og Herman W. Gautefald.

3.1 Notasjonssystem av dans

Når en dans skal kartlegges og analyseres, er det et system der dansen tegnes eller skrives ned som vil være mest hensiktsmessig. Flere slike systemer er utviklet, og Labannotasjon er den mest kjente og siterte (Arent, H.C. 2018) Her noteres all bevegelse ned. Ballettverk kan på den måten gjenskapes mer nøyaktig enn hvis verket bare er bevart på film. Andre klassiske kompanier bruker Benesh Notation. Rudolf og Joan Benesh har undervist dette i London siden 1962.

Fagmiljøet ved Rff- senteret i Trondheim har utviklet et notasjonssystem som best er beskrevet i «Danse, danse lett ut på foten» (Bakka, 1970). Det er små skjema i tabellform. Her noteres musikken, trinntyper, svikt, lengdeenheter, dansefoten og fotplassering for

ulike danser. Innholdsoversikten står bak i boka. Den starter med en grundig forklaring av hvordan systemet leses. Deretter er ulike steg benyttet, se illustrasjonen nedenfor som er hentet fra boka. Den beskriver et byttomfotsteg. Deretter kommer det dansebeskrivelser av turdanser, gammaldanser, sangleker, sangdanser. Bakerst i boka er det noter til turdansene. Deretter følger en alfabetisk innholdsliste. Svikten i tradisjonsdansen er illustrert i skjemaet som en bølgebevegelse.

Byttomfotsteg

Grunnform Set v. foten fram, trø inntil med h. foten, set v. foten fram. Set h. foten fram, trø inntil med v. foten, og set h. foten fram o.s.b.
Fleire steg (v.h.v.) (h.v.h.) (v.h.v.) o.s.b.

Byttomfotsteg I Musikk 2/4
frå reinlender Trinntypar
Svikt
Lengdeeingar
Dansefot
Fotplassering

S		S		S		s	
1	2	3	4	5	6	7	8
V		H		V			
fram		inntil		fram			

31

Figur 7 Beskrivelse av et byttomfotsteg fra boka «Danse, danse lett ut på foten» (Bakka, 1970)

3.2 Introduksjon til transkripsjon av dans

Sviktsystemet jeg skal bruke er satt opp ulikt enn skjemaet over. Til høyre i tabellen og nedover (vertikalt) ligger taktene nummerert, mens i skjemaet over ligger taktene horisontalt og illustrert med noter. Dette skjemaet er utarbeidet ved Rff- senteret i Trondheim.

Øverst i tabellen jeg bruker skrives informasjonen omkring film og deltakere i filmen og når opptaket ble gjort. Tabellen er delt inn i åtte kolonner. Den første kolonnen til venstre

viser taktene i musikken. Andre, tredje og fjerde kolonne viser guttens steg. Det spilles i tretakt og det er nødvendig å vise hver enkelt bevegelse i $\frac{3}{4}$ -taktan, en kolonne for hver takt. Femte, sjette og syvende kolonne viser hva jenta gjør. Den siste kolonnen er til for å notere ned motivene, en- eller totaktssnu og andre merknader.

H og V – brukes i kolonnene til jenta og gutten. H for høyre, og V for venstre fot.

B- betyr begge føttene

S – betyr svikt, og liten s betyr flere svikt på samme fot. Svikt betyr en lett bøying og liten strekk i hofta, kne og ankel. Se nærmere beskrivelse i kapittelet som omhandler begrepsavklaring over.

Liten h som illustrert her: VS^h , betyr at danseren svikter og utfører et lite hopp på venstre fot.

T står for tyngdeoverføring opp/ eller \ned

Parentesen) viser at foten settes inntil den andre foten. Eksempel: står det $VS) HS VS$, betyr det at høyre fot settes inntil venstre fot på andre slaget.

3.3 Steganalyse

I springdansen er det et tretrinnssteg som repeteres flest ganger, det går framover, rundt og bakover. Dette steget består av tre trinn, to vanlige trinn og et kortere trinn. Men, i løpet av dansen er det flere steg som danserne benytter. Disse er det viktig å få med.

3.3.1 Steg brukt i vendingsdel

Begge danser tretrinnssteget det meste av dansen, beskrevet over som to vanlige trinn og et kortere trinn. Gutten kan også benytte ettrinnssteget se 3.3.5.

3.3.2 Totrinnssteget

Dette brukes i lausdansen til å snu seg rundt med. I (Bakka, Egil, R. Ottesen jr. og F.V. Utklev,1992) står det at gutten går litt på skrå mot høyre med H fot. Han begynner på samme tid å dreie seg rundt med sola, V foten kan gå i en fin bue langs golvet. Så trør han videre på V foten mens vridningen fortsetter. Deretter en kort, lett svikt eller et lett kort hopp på V foten på det korte taktslaget. Ledig fot kan godt støtte seg ved siden av dansefoten. Nå skal han ha gått en runde rundt. Steget begynner alltid med H fot.

3.3.3 Samdanstaket/ runddansen

Gutten og jenta tar nå sammen igjen med samdanstaket som er: H arm rundt jentas liv, V hand med et godt tak om overarm/skulder på jenta. Jenta holder sin V hand på gutten sin H skulder/overarm og sin H i guttens liv. Slik skal de danse dansen ut.

3.3.4 Jentesteg og guttesteg brukt i samdansdelen

Guttens totrinnsteg har jeg alt gått gjennom over. Se over. Jenta går fram med V foten på utsida av guttens H fot. Hun gjør en svikt, med høy strekking. Kanskje et hopp hvis gutten hopper her, og støtter i golvet med tåa på ledig fot, står det i notatet. Videre på den korte treeren trækker ho fram og ned på H foten med et kort trinn. Gutten slenger derimot med beinet slik video viser.

Slik ser det ut mer skjematisk:

Musikk:	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Gutten:	HS	VS	sammen	HS	VS	sammen	HS	VS	sammen
Jenta:	VS	sammen	HS	VS	sammen	HS	VS	sammen	HS

3.3.5 Spesielle steg

Helklakksteget/ Ettrinnsteget

Helklakksteget begynner med H fot fram, et svikthopp på samme fot med litt dreining. V fot skal fram i en bue og klappe til på H hel med V tå. Så er det fram med V fot, et svikthopp på samme fot, pass på å dreie rundt. H fot fram i en bue og klapp til på V hel med H tå.

3.4 Motiv

Motivene er det danserne må konsentrerer seg om etter at steg og svikt er innlært, men når en skal prøve å etterlikne dansen så kommer disse sammen med stegene og svikten. Motivene det her er fokus på er de som utføres i vendingsdelen av dansen. Det er naturlig å skissere dem opp etter kildene og så sammenfatte med å se likheter og forskjeller i motivene.

3.5 Analyseeskjema

Fagmiljøet i Trondheim har utviklet et skjema i tabellform. Øverst i tabellen skrives informasjonen omkring film og deltakere i filmen og når opptaket ble gjort. Tabellen er delt inn i åtte kolonner. Den første kolonnen til venstre viser taktene i musikken. Andre, tredje og fjerde kolonne viser guttens steg. Det spilles i tretakt og det er nødvendig å vise hver enkelt bevegelse i $\frac{3}{4}$ -taktan, en kolonne for hver takt. Femte, sjette og syvende kolonne viser hva jenta gjør. Den siste kolonnen er til for å notere ned motivene, en- eller totaktssnu og andre merknader.

H og V, høyre og venstre

S- svikt

s- flere svikt på samme fot, markeres med liten s

h – hopp, det vil da si at hopp og svikt på venste fot blir marker slik: VS^h

T står for tyngdeoverføring opp/ eller \ned

Parentesen) viser at foten settes inntil den andre foten.

Eksempel: VS HS) VS betyr at venstre foten settes inntil høyre foten

Skyggeleggingen i taktkolonnen indikerer der repetisjon av første åtte takter tar til, mørk skyggelegging der andre vek tar til og repeteres.

BS betyr begge føtter sammen, vekten av føttene er på både venstre og høyre fot.

HK Hel Klakk, helene klakkes sammen.

Under er en liten illustrasjon av dette skjemaet.

Filmmr.: NIDS1 Vestfold Springdans Ottesen (Nettside for utlån av arkivmateriale fra Norsk senter for folkemusikk og folkedans (Sff))							
Dansere: Torunn og Reidar Ottesen				Trad.sted: Vestfold			
Spellemann: Vigdis Andersen spiller springdans etter Jacob Svendsen							
Takt	Gutt			Jente			Motiv og merknader
	1	2	3	1	2	3	
0							Opptakt
1							00:15
2							Venter
3	VS	HS	VS)	HS	VS	HS)	00:18 Gutten tar jenta sin venstre hand opp i sin høyre hånd
4	HS	VS	HS)	VS	HS	VS)	
5	VS	HS	VS)	HS	VS	HS)	
6	HS	VS	HS)	VS	HS	VS)	
7	VS	HS	VS)	HS	VS	HS)	
8	HS	VS	HS)	VS	HS	VS)	00:23
9	VS	HS	VS)	HS	VS	HS)	Gutten går bakover og jenta framover

10	HS	VS	HS)	VS	HS	VS)	
11	VS	HS	VS)	HS	VS	HS)	00:28 Gutten trår stega på samme plassen og svinger jenta rundt under armen med sola.

Jeg har valgt å forenkle dette slik Anna Liv Skjelten Gjendem (Gjendem, 2014, p. 20) gjorde i sin masteroppgave. Da vil det se slik ut (se neste side) og illustrerer det jeg ønsker å få fram med de ulike danserealiseringene. Jeg har i tillegg valg å legge det inn i en tabell og legge til sviktkommentarfelt nederst i skjemaet. Det er fordi svikten må få mer fokus i analysen.

3.5.1 Springdansen filmet i Borre i 1977

Informasjon:

Dans: springdans 00:00 til 02:49

Film: <http://www.folkedansporten.no/index.php/16mm/video/16mm-0408-0410-vestfold>

Filmet: 19/6- 1977

Sted: Vadlatun i Borre

Spellemann: Øystein Miland

Dansere: Berit Fredriksen og Kurt Holum

Annet: filmen er frå lyd.

Gangen i dansen:

En gjennomdansing kan tolkes slik:

<i>Bygdedansens tre deler</i>	<i>Motiv</i>
<i>Vendingsdel</i>	<i>Gutten holder jenta sin venstre hånd i sin høyre, og går bakover og jenta går framover. Begge går mot sola. Gutten svinger jenta under armen mot sola</i>
<i>Samdans</i>	<i>Han tar tak i jenta sin høyre albue, et albuetak og de fortsetter å gå sammen rundt med sola.</i>
	<i>Gutten slipper jenta sin høyre hand og svinger henne under sin høyre hand en gang med sola. Han legger så jenta sin venstre hand opp på sin venstre overarm/skulder, et skuldertak. De danser motsols framover. Han løfter sin høyre hand over og tar tommeltak i jenta sin høyre hand. Han vender seg og danser nå bakover, jenta fortsetter framover fremdeles motsols. Han slipper skuldertaket, og jenta danser under den høyre armen hans, motsols en gang. De tar nå tommeltak med høyre i høyre hand, og danser medsols tre ganger rundt. De løfter begge sin venstre hånd, og de tar tommeltak over det forrige taket. De fortsetter medsols. Gutten slipper venstre hand, og jenta går motsols rundt under høyre armen til gutten og han slipper henne ut i lausdans.</i>
<i>Lausdandsdel</i>	<i>De danser rundt hver for seg, jenta med det tresteget. Gutten danser entaktssnusteget, helklakksteget og tresteget.</i>
<i>Figurering/figurering</i>	<i>Begge danser sidestega mot hverandre, han til høyre og hun til venstre. Så danser de tilbake, og repeterer en gang til.</i>
<i>Samdans</i>	<i>De tar sammen og danser totaktssnu, han slenger litt ekstra med venstrebeinet i rundsnuen.</i>

Etter rundsnuen gjentas punkt 1. til 6, filmen brytes. Neste par gjør seg klar til å danse.

Steg:

<i>Vendingsdel</i>	<i>Jente: Tretrinnssteg framover og bakover og rundt Gutt: Tretrinnssteg framover og bakover og rundt</i>
<i>Lausdandsdel</i>	<i>Gutt: helklakksteg Gutt: trekantsteg Gutt: slengsteg nede ved gulvet</i>
<i>Figurering</i>	<i>Jente: går til venstre Gutt: går til høyre</i>
<i>Samdans</i>	<i>Jente: tretrinnssteg sammen høyre venstre Gutt: tretrinnssteg, Venstre sammen høyre Gutt: sleng med venstre foten</i>
<i>Svikt</i>	<i>To svikt</i>

Informasjon:

Dans: springdans 02:50-xx:xx

Film: <http://www.folkedansporten.no/index.php/16mm/video/16mm-0408-0410-vestfold>

Spellemann: Øystein Miland

Dansepar 2: Astrid Taklo og Erling Eri

Annet: filmen er uten lyd

Gangen i dansen:

<i>Bygdedansens tre deler</i>	<i>Motiv</i>
<i>Vendingsdel</i>	<i>Gutten holder jenta sin venstre hånd i sin høyre, og går bakover og jenta går framover. Begge går mot sola. Åtte takter. Gutten svinger jenta under armen mot sola. En takt.</i>
<i>Samdans</i>	<i>Han tar tak i jenta sin høyre albue, et albuetak og de fortsetter å gå sammen rundt med sola. Åtte takter.</i>
	<i>Gutten slipper jenta sin høyre hand og svinger henne under sin høyre hand en gang med sola. En takt Han legger så jenta sin venstre hand opp på sin venstre overarm/skulder, et skuldertak. De danser motsols framover. Åtte takter Han løfter sin høyre hand under og tar tommeltak i jenta sin høyre hand. Han vender seg og danser nå bakover, jenta fortsetter framover fremdeles motsols. Sju takter. Han slipper skuldertaket, og jenta danser under den høyre armen hans, motsols en gang, og en takt. De tar nå tommeltak med høyre i høyre hand, og danser medsols tre ganger rundt. Seks takter De løfter begge sin venstre hånd, og de tar tommeltak under det forrige taket. De fortsetter medsols. Åtte takter. Gutten slipper høyre hand, og jenta går medsols rundt under venstre armen til gutten og han slipper henne ut i lausdans. En takt</i>
<i>Lausdandsdel</i>	<i>De danser rundt hver for seg, jenta med tresteget. Gutten danser entaktssnusteget, helklakksteget og tresteget. 24 takter</i>
<i>Figurering</i>	<i>Begge danser sidestega mot hverandre, han til høyre og hun til venstre. Så danser de tilbake (repeterer ikke en gang til). Fire takter.</i>
<i>Samdans</i>	<i>De tar sammen og danser totaktssnu, han slenger litt ekstra med venstrebeinet i rundsnuen. 13 takter.</i>

Steg:

<i>Vendingsdel</i>	<i>Jente: Tretrinnssteg framover og bakover og rundt Gutt: Tretrinnssteg framover og bakover og rundt</i>
<i>Lausdandsdel</i>	<i>Gutt: helklakksteg Gutt: trekantsteg Gutt: slengsteg nede ved gulvet</i>
<i>Figurering</i>	<i>Jente til venstre Gutt til høyre</i>
<i>Samdans</i>	<i>Jente: tretrinnssteg sammen høyre venstre Gutt: tretrinnssteg, Venstre sammen høyre Gutt: sleng med venstre foten</i>
<i>Svikt</i>	<i>To svikt</i>

3.5.2 Springdans fra Vestfold, filmet i Trondheim i 2001

Info:

Dans: springdans

Filmnummer: NIDS 1

Filmet: 2001 Egil Bakka

Dansere: Torunn og Reidar Ottesen

Musikk: «Springdans» etter Jacob Svendsen

Spilt av: Vigdis Andersen

Sted: Rff Trondheim

Gangen i dansen:

En gjennomdansing kan tolkes slik:

<i>Bygdedansens tre deler</i>	<i>Motiv</i>
<i>Vendingsdel</i>	<i>Venter, to takter Gutten tar jenta sin venstre hand opp i sin høyre hånd. Fem takter. Gutten går bakover og jenta framover. Tre takter. Gutten trår på same plassen og svinger jenta rundt under armen med sola. To takter</i>
<i>Samdandsdel</i>	<i>Gutten svinger jenta med sola og tar tak i hennes høyre arm i armkroken. De går med sola rundt. Fem takter.</i>
<i>Vendingsdel</i>	<i>Gutten legger høyre hånd over skuldertaket, tar tak i jenta og vrir seg og går bakover. Jenta går framover. Han trækker en kort markering i gulvet, vender jenta mot seg og slipper taket i venstre hånd og fører høyre hånd over jenta og går rundt henne medsols, slik at hun går under armen mot sola. Fem takter. De tar så tommelgrepet høyre i høyre hånd og går rundt med sola. Fem takter. De vender seg mot hverandre, og tar venstre i venstre tommelgrep over hendene som allerede holder sammen. De fortsetter å gå samme vei med sola. Fire takter De slipper hverandres høyre hånd, holder fortsatt hverandre løst venstre i venstre hånd. Gutten går rundt jenta motsols, og jenta går medsols under armen. Tre takter.</i>
<i>Lausdans</i>	<i>De slipper hverandre og går ut i lausdans. En takt. Gutten klapper og går rundt jenta, hun svinger rundt (snur seg rundt) En takt. Han klapper og hopper over et trinn inntil foten. En takt. Jenta svinger rundt medsols, han går rundt henne motsols. To takter. Gutten går inn i en solorundsnu. Jenta fortsetter å svive rundt medsols. Seks takter. Han går framover igjen, jenta følger nå etter. To takter. Gutten gjør helklakk, jenta følger etter og seer på. Fem takter. Gutten gå rundt jenta og ser på at hun svinger seg medsols. Fem takter.</i>
<i>Figurering</i>	<i>Jente: går til venstre Gutt: går til høyre</i>

Steg:

<i>Vendingsdel</i>	<i>Jente: Tretrinnssteg framover og bakover og rundt Gutt: Tretrinnssteg framover og bakover og rundt</i>
<i>Lausdandsdel</i>	<i>Gutt: helklakksteg Gutt: trekantsteg Gutt: slengsteg nede ved gulvet</i>
<i>Figurering</i>	<i>Jente til venstre Gutt til høyre</i>
<i>Samdans</i>	<i>Jente: tretrinnssteg sammen høyre venstre Gutt: tretrinnssteg, Venstre sammen høyre Gutt: sleng med venstre foten</i>
<i>Svikt</i>	<i>Lite svikt</i>

3.5.3 Springdans frå Vestfold filmet under Landskappleiken i Vågå 2019

Info:

Dans: springdans, dans fele B

<https://www.youtube.com/watch?v=vqx6n9nSvGM>

Filmet av Jostedalvideo <https://www.youtube.com/user/Jostedalvideo>

Dansere: Andrea Kasbo Rygh og Benjamin Rygh

Musikk: «Springdans etter bestefar» etter Anton Svendsen Myrvoll (1895- 1986)

Spilt av: Lisa B. Haugeland og Herman W. Gautefald

Sted: Landskappleiken i Vågå

Gangen i dansen:

En gjennomdansing kan tolkes slik:

Bygdedansens tre deler	Motiv
Vendingsdel	<p>Han stopper opp og begynner med å stegvariasjon A (se beskrivelsen under steg, nederst i tabellen) bakover motsols, jenta går framover. Han holder jenta sin hand i det lette taket. Tre takter.</p> <p>Gutten går rundt under armen til jenta medsols og skifter hånd, begge holder tommeltak venstre i venstre og går fremdeles motsols. Gutten stegvariasjon B (se nedenfor) fem takter.</p> <p>Han Gutten tar jentas venstre hand i sin høyre hand, holder over-håndstak på jenta. Går framover, jenta følger etter. Fem takter</p> <p>tar tommeltak høyre i høyre og går vanlige steg bakover, jenta framover. En takt. De går over i pannekakevending fire takter.</p> <p>Gutten slipper venstre hånd og jenta går under armen motsols. Han slipper henne ut i lausdans. En takt</p>
Lausdandsdel	<p>Begge ut i lausdans, jenta svinger motsols, gutten følger etter. Tre takter</p> <p>Gutten svinger rundt medsols, med noe som kan likne trekant steget. Fem takter, jenta går samme vei de fire siste taktene.</p> <p>Gutten går bakover og ser på jenta som svinger seg ferdig, hun danser mot han. De tar sammen i samdans. Fire takter</p>
Samdandsdel	<p>Begge inn i rolig rundsnu, en takt. Så rask entaktssnu, sju takter.</p>
Vendingsdel	<p>Gutten tar jentas venstre hand i sin høyre hand, holder over-håndstak på jenta. Går framover, jenta følger etter. Et par steg har svikt på toeren. Stegvariasjon C, han trækker ikke ned men svikter og går først ned på foten på treeren. Seks takter.</p> <p>Han svinger jenta motsols under høyre armen sin, en takt.</p> <p>Gutten holder over jentas venstre hånd med sin høyre og Stegvariasjon A bakover (se nedenfor under steg). Hun går framover, tre takter.</p> <p>Han løfter så armen og går fra yttersiden av ringen under armen til jenta og vender en halv gang med sola. Jenta går fortsatt med springdanssteget, han bruker stegvariasjon B. tre takter.</p> <p>Han bytter fra jentas venstre hånd til hennes høyre hånd, og går igjen rundt under armen på jenta med sola. En takt</p> <p>De tar tommelgrep høyre i høyre og venstre i venstre i kryss mellom seg. Går rundt med sola fire takter.</p> <p>De går over i pannekakevending to takter.</p> <p>De slipper hverandre delvis, gutten går under armen og de tar igjen tommelgrep i kryss mellom seg og går pannekakevending. Sju takter</p> <p>Begge går så over i samdandsdel.</p>
Samdandsdel	<p>Begge inn i rask entaktssnu, sju takter.</p>
Vendingsdel	<p>De går sju takter framover, med det mest vanlige steget. Han varierer med steg C.</p> <p>Han gjør en «appell» og går bakover motsols med steg A, hun går framover. Hele tiden holder han overhåndstak, jenta sin venstre hånd ligger inn under armen i hans hånd.</p> <p>Han går over i et karstykke, sparker over jenta sin venstre hånd mens han bytter fra å holde hennes venstre hånd med sin høyre til venstre hånd.</p> <p>Gutten går så rett ned i bøyde knær, svinger baklengs under armen på jenta og tramper og sparker venstre fot høyt opp. Fire takter.</p> <p>De tar tommeltak i kryss mellom seg og går pannekakevending fem takter motsols.</p> <p>Han slipper hennes venstre hånd og hun går motsols rundt, to takter.</p> <p>De slipper opp i lausdans. En takt.</p>

<i>Laudsansdel</i>	<i>Jenta sviver rundt motsols foran gutten, han går etter og ser på. Tre takter. De sviver begge tre takter sammen, han går medsols. Hun stopper å gå rundt, går baklengs og ser på at gutten gå rundt to takter til med entaktssnusteg. Gutten sviver motsols forbi jenta med entaktssnusteg og begge går rundt motsols hver for seg, fire takter. Han går foran henne baklengs, hun følger etter. Fem takter.</i>
<i>Samdansdel</i>	<i>De tar sammen og går tre takter rolig totaktssnu rundt, for så å øke farten til en entaktssnu. Fjorten takter.</i>
<i>Steg</i>	<i>Det mest brukte steget er Framover på tre steg, det tredje steget settes inntil foten. Stegvariasjon A: («hinker» bakover) venstre bakover og to hopp på høyre. Stegvariasjon B: («hinker» framover) tre hopp på venstre, så tre hopp på høyre, så tre hopp venstre osv. Stegvariasjon C: svikt på toeren, han trækker ikke ned men svikter og går først ned på foten på treeren</i>
<i>Svikt</i>	<i>Tydlig tre svikter</i>

Siden 2015 har Andrea Kasbo Rygh og Benjamin Rygh danset og spilt springdansen mye ved USN avdeling Rauland. De har deltatt under Vinterkappleiken i Rauland, Oslokappleiken, Kongsbergmarten. Under Landskappleiken i 2019, fikk de en meget god plassering. De har arbeidet mye med svikt og tempoet i dansen.

Dette arbeidet er blant annet basert på tempoet Anton Svendsen Myrvoll spiller i optakene til NRK. Svikt og motiv har de studert i blant annet en film av dansere fra Lågendalen. Den har vært vanskelig å analysere, men svikt og motiv er tydelig.

<http://www.folkedansporten.no/index.php/nids/video/16mm-0440-lagendalsfilmen-springar>

Etter hvert i arbeidet med filmene ble opplevelsen av tempoet i dansen noe som kildematerialet fokuserer på. Derfor ble det viktig å illustrere dette med en dans som er filmet i en annen sammenheng enn kappleik og dokumentasjon. Filmen er tatt opp spontant på en låvefest for at de som har lyst til å lære springdans fra Vestfold skal kunne finne et eksempel på det.

3.5.4 Springdans fra Vestfold, låvedans i Stokke 2014

Film: <https://www.youtube.com/watch?v=4OHMjHnzGUQ>

Filmet: Elfi Sverdrup

Dansere: Sissel Klohs og Svein Olav Løberg

Musikk: «Springdans nr.12» etter Borger Kruke

Spilt av: Vigdis Andersen og Helle Steinsholt Jansen

Sted: Låven til Karolina Westling og Geir Nordbotten i Stokke

4 Musikken

Noter og opptak var å finne i arkivet til Nasjonalbiblioteket. I Vestfoldarkivet var det opptak av intervju og musikk og vokalopptak. Opptak finnes også hos Rådet for folkemusikk og folkedans i Trondheim, der de også har filmopptak som er analysert. Sandar spellemannslag produserte flere notehefter i forbindelse arbeidet med Vestfoldmusikken og kurssamlingene på Gavelstad. Basert på innsamlingsarbeidet til Øystein Gjerde ga

Sandar spellemannslag ut i 1991 et notehefte med springdanser som brødrene Kruke og Kalleberg skrev ned på midten av 1800- tallet. Erling Bøe skrev ned flere danser på midten av 1900-tallet. Øystein Gjerde skrev ned to springdanser Anton Svendsen Myrvoll dy hadde spilt inn i NRK. Men, Anton spilte inn enda en springdans i NRK. Det skal jeg komme tilbake til.

Vigdis Andersen og Helle Steinsholt Jansen (1974) var i 1999 med på å

danne Veggpryden og har sammen gitt ut en CD med springdanser fra Vestfold og Østfold. Tone Krohn (1958) har også gitt ut en CD med en springdans, og har framført flere under konserter. Hun har også arrangert en springdans for kor og satt tekst til en.

Figur 8 Springdanser utgitt av Sandar spellemannslag, illustrert av Reidar Ottesen

4.1 Notematerialet

Notemateriale med springdanser har siden 1991 blitt litt mer omfangsrikt, da Oddbjørn Kjelsrud(1952) skrev sin hovedfagsoppgave (Kjelsrud, 1981) laget han denne oversikten:

En oversikt over dansetyper og antall i noen bøker.

	OLF OLSEN KRUKE	BORGER OLSEN KRUKE	B. O KRUKE "SAMLE- BOK"	M. K. KALLE- BERG	ANTON S. MYR- VOLL	ERLING BØG	PAUL HUSE- BY	TIL- SAM- MEN
Halling	0	0	1	0	1	4	0	6
Springdans/ Polsdans	5	0	17	0	4	8	0	34

Figur 9 Oversikt over dansetyper og antall, et utdrag (Kjelsrud, 1981).

En slik oversikt kan i 2020 se ut som den under (tabellen er snudd av praktiske årsaker). Her er spillemenn som har skrevet ned og/ eller formidlet springdanser og hallinger kommet med. Martin Kjeldsen Kalleberg (1844-1928) har etterlatt seg flere springdanser, noen kan han ha komponert selv, andre har han skrevet ned etter andre spellemenn. De siste funnene, er noter etter Anders Christensen Gausens (1848-1928) Noter fra Eidsfoss (1861 og 1868) og ei grisevise fra Sem etter Elfi Sverdrup (1958)

Navn	Halling	Springdans/ polsdans /pols / springer	Kommentarer
Andreas Christian Wright (1791-1847)	1	5	Notebok fra Klokkergården I Svarstad fra 1818
Ludvig Mathias Lindemann (1812-1887)	1		Organist, komponist og folkemusikksamler som besøkte Andebu i 1869
Ole Olsen Kruke (1818-1896)	1	7	Fem fra notehefte 1 og 2, og to fra noteheftet til Borger Kruke Hallingen «Letvint» af Johansen
Borger Kruke (1828-1898)	1	16	Nr 9 Gjellebekken og Nr14 Veiveren har fått navn Nederst i dette dokumentet er det to springdanser som det står signaturen O. O. Kruke under.
Anton Svendsen Myrvoll d.e. (1829-xxxx)			Lærte bort springdanser til barnebarnet sitt Anton Svendsen Myrvoll dy. Se denne.
Anders Christian Larsen (1833- 1915)			Se Hakon Bergan
Martin Kristian Kjeldsen Kalleberg (1844-1928)	1	6	Spolte flere instrumenter og komponerte mye.
Anders Christensen Gausens (1848-1928)	3	2	Notebok fra 1861 og 1868 fra Gausen gård ved Eidsfoss
Torvald Lunde (1861-xxxx)		1	Folkeskolelærer og organist ved Nanset skole i Hedrum
Harald Aasen (1882-1948)		1	Nedskrevet av Erling Bøe springdansen har blitt kalt Aasenspringaren og Julie Tuftas springdans
Jacob Svendsen		2	Noter etter Ole Jacobsen, Universitetsbiblioteket
Anton Svendsen Myrvoll d.y. (1895-1986)		5	Samlet og leverte noter til O.M.Sanvik. Nasjonalbiblioteket
Erling Bøe (1895- 1953)	1	4	Tussehallingen finnes hos Kruke og Wright også
Hakon Bergan (1884- 1973)		1	Fiolinist ved Nationaltheateret og fisker fra Sandar, lærte å spille av A.C.Larsen
Ole Johan Borgersen (1860-1943)		1	Sønn av Borger Kruke
Oddvar Styrmo (1922- 2007)		1	
Jacob Skjerven	2	1	Notebok 1896
Elfi Sverdrup (1958)	1	1	Hallingen «Det hente seg» og ei grisevise fra Sem
SUM	12	54	

Underveis i arbeidet med dette materialet de siste årene, har Gausensamlinga i Vestfoldarkivet bidratt med en springdans og en polsdans til. I et NRK-opptak av Anton Svendsen Myrvoll dy. spiller han springdansen «Stordalen». Til sammen er det mulig å spille 54 springdanser fra Vestfold. Hvis hver springdans spilles i ca. 3 minutter utgjør dette ca. 162 minutter springdans. Nesten tre timer med springdans er da noe å strekke seg etter, hvis en vil spille til dans eller ha noe å danse til. Antallet hallinger er fordoblet fra seks til tolv.

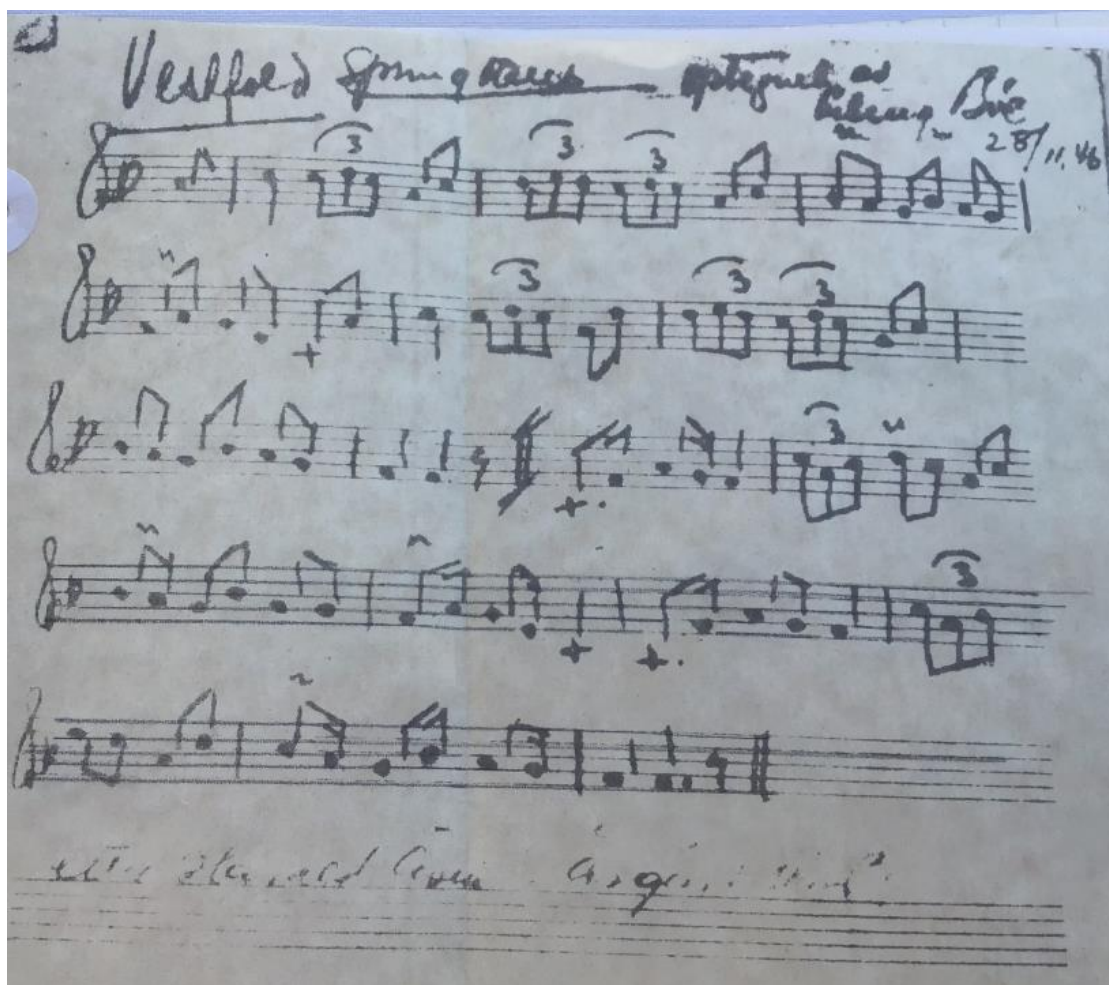
4.2 Takt, toneart tempo

Ved å lese beskrivelser av musikere eller musiksamlere, kan det være mulig å finne noen beskrivelser av hvordan takten i springdansen var. En av dem er komponisten og musikeren Anders Heyerdahl. Han ga ut boken «Urskogs Beskrivelser» i 1882 hvor han beskriver springdanstakten slik:

«Felen stemtes ikke alltid i Kvinter, som nu, men til enkelte dandse også i Kvarter, Terser og sekster. De aeldste Dandse her var visstnok Springdans og Halling. Springdansen spilles med en egen Rhythmus, som bestod i at gjøre 1ste og 2den Fjerdedel i hver takt langere eller i alle fall betone dem stærkere end den tredje. Hertil kom både i Springdansen og Hallingen synkoperende Rykninger med Buen, Praltriller og Klimpringer, som gjorde, at de kunne vaere slemme nog at spille godt.» (Heyerdahl, 1882, p. 175)

Kort treer -området strekker seg fra Finnskogen, inn i Sverige, ned til Bohuslän over Oslofjorden, inn i Aust- Agder, Telemark, Buskerud (Kongsberg, Numedal, Sigdal) Vestfold, Akershus og opp til Finnskogen igjen.

Opptakene av Anton Svendsen Myrvoll forteller oss mye om takten og stemmer med beskrivelsen til Heyerdahl. Vel og merke er dette fra Østfold. Men, det er viktig å se litt utenfor fylkesgrensene, for å vise at den korte treeren er å finne beskrevet hundre år før spellemenn i Vestfold igjen begynte å vise interesse for eget notemateriale og levende kilder. Antons Svendsen Myrvoll dy. sin bestefar Anton Svendsen Myrvoll de. var jevngammel med Heyerdahl og opplevde som Krukebrødrene at springdansen gikk av moten. Bestefar Svendsen Myrvoll lærte altså barnebarnet Anton å spille springdans. De opptakene er viktig dokumentasjon også med hensyn til tempoet i dansen. Det skal jeg komme tilbake til.

Figur 10 Erling Bøe skrev ned denne etter Harald Åsen, Åsgårdstrand, Egil Rye-Hytten

I 1947 var det bare en springdans etter Harald Aasen fra Åsgårdstrand som ble spilt og danset i leikarringmiljøet i Borre. Den ble skrevet ned av Erling Bøe i 1946. Den har vi lite dokumentasjon på hvordan ble spilt taktmessig. Aasen lærte den videre til Einar Haugen (xxxx - 1956) fra Horten som spilte den på fele for Borre leikarring. Da Haugen døde i 1956, var det, Fru Ek og Lisland som tok over dansespillet. Øystein Miland som også spilte hardingfele for Borre leikarring tok med seg springdansen etter Aasen til Sigbjørn Bernhoft Osa på et stevne i Hedrum i 1971. På den måten kom de i gang med dansen igjen.

Denne springdansen etter Aasen er i F-dur, noe som ikke er så vanlig. Den ble også kalt for Julie Tuftas Springdans. Det er så nærme vi kan komme en springdans i moll siden parallelltonearten til F-dur er d-moll. Denne noten er også notert ned i D-dur av Sigbjørn

Bernhoft Osa fortalte Egil Rye-Hytten. Her har Osa valgt å transponere springdansen til en mer brukt toneart.

Anton Svendsen Myrvoll fikk stipend og samlet og skrev ned 100 ulike danser og leverte disse inn til Norsk musikkksamling i Oslo, disse er nå å finne ved Universitetsbiblioteket. Han korresponderte med O.M. Sandvik i 1945 og i 1956. Der skriver han: *«Jeg har spilt i 50 aar nu, så det er et lite verk. Jeg haaper di gjør saa godt di kan for mig, ellers vil det gå bort med mig.»* Han forteller videre i et seinere brev at O.M. Sandvik ønsker å høre han spille. *«Og det skal jeg med glede gjøre, og det kan bli noksaa snart. Men jeg har ikke nok avskrevet.»* Han er bekymret over hvor mye arbeid dette vil avstedkomme, og foreslår at et fast stipend ville kunne være til hjelp. Da Sandvik ga ut «Springleiker i norske bygder» i 1967 har han med 15 melodier fra Østfold, men ingen fra Vestfold.

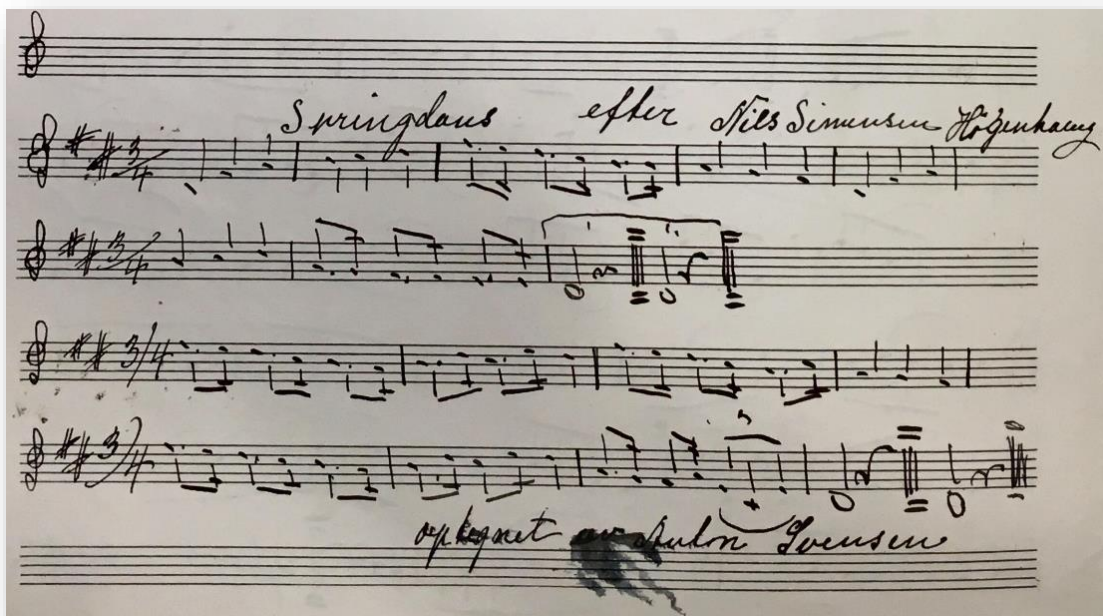
Opptakene som er gjort med Anton Svendsen Myrvoll d.y. i 1940 og i 1956 er interessant dokumentasjon å høre på. Det er et forholdsvis høyt tempo på alle springdansene han spiller. Tempoet i filmen fra kappleiken i Vågå er tilnærmelses likt opptaket fra NRK. I tillegg har både Egil Bakka og Øystein Gjerde intervjuet Svendsen Myrvoll. Der forteller han om hva han har lært av sin bestefar og hvordan springdansen spilles.

Bilde 11 Anton Svendsen, Svein Aakerholt og Øystein Gjerde i bakgrunnen.

Han har spilt inn «Springdans etter bestefar» i 1940 og 1956, springdansen «Stordalen» i 1956 og «En aen en au» i 1978. Her er det verdt å merke seg både tempo og triolene. De

fleste springdansene i Vestfold går i D-dur. Det er 25 danser som er i D-dur, altså kryss for F og C.

Figur 12 Denne springdansen er veldig populær hos dansere. Universitetsbiblioteket.

I alt 13 springdanser er i G- dur, kryss for F. Den neste noten fra Ole Jacobsens «Gamle Danser og småstubber fra Ytre Sandsvær». Sandsvær ligger nær grensen til i Vestfold, og Lågendalsspellemennene spilte ofte i Sandsvær og Efteløt. Anton Svendsen Myrvoll var glad i å spille der, fordi danserne var gode. Han ble bedre til å spille for dem, forteller han i et intervju i Gjerdesamlinga.

Men, spellemenn bodde også bynært og ved kysten. Anders Christian Larsen var læreren til Haken Bergan som det finnes en springdans etter (Ottesen, 2018, p. 219). Begge disse spellemennene var klassisk utdannet og levde av å spille, men mye av inntektene kom også fra å spille til dans. Springdansen kan Bergan ha lært av Larsen som hadde mye kontakt med spellemenn i fylket. Begge bodde på Østerøya i Sandefjord og er portrettert i Musikklivet i Sandefjord før 1900 (Kaldager, 1978).

Figur 13 Ole Jacobsens notesamling er å finne i Universitetsbiblioteket.

Fire av springdansene går fra G- dur til D-dur i andre del av melodien, når åtte takter er repetert. Se eksempelet under «Gammel springar fra Hedrum, note skrevet ned av Anton Svendsen Myrvoll d.y.

Figur 14 Anton Svendsen Myrvoll skrev ned og samlet både bygdedanser og runddanser. Han korresponderte med O.M. Sandvik. Nasjonalbiblioteket

En springdans av disse går fra D- dur til A-dur, og en går fra D- dur til G-dur. Seks springdanser går i A-dur. Den neste springdansen etter Ole Kruke kan stå som et eksempel.

Figur 15 Ole Olsen Kruke skrev ned fem springdanser. Vestfoldarkivet

Tre melodier går i E-dur og en springdans går fra E-dur til A-dur.

Ingen av springdansene går i moll, men to av melodien går i F-dur og B-dur der parallelltonearten er d -moll og g -moll. Det er springdansen etter Harald Aasen som går i F-dur som tidligere nevnt, og en springdans no.16 fra noteboka til Borger Kruke som går i B-dur.

Figur 16 «Nu maa jeg slutte med disse gamle Springdanser. Thi, de er saa ubetydelige at det er ikke verd at skrive flere.» Skrev Borger Kruke, Vestfoldarkivet

Springdans etter Gausen er et av de siste funnene som er gjort, og i notene etter han finnes det også en polsdans. I Gausens notesamling er det en springdans, der er det skrevet en anmerkning om tempoet nederst i venstre hjørne. Se bildet under av noten.

Figur 17 «*) meget hurtigere end Polka Mazurka» står det nede til venstre. Vestfoldarkivet.

Stordalen etter Anton Svendsen er en springdans som har blitt spilt lite, og heller ikke har vært notert ned på noter. Tempoet på denne springdansen i opptaket er som de andre springdansene høyt. Inntrykket er at tempoet i springdansen har gått ned siden opptakene med Anton Svendsen ble gjort hvis en hører på filmen fra Trondheim og Stokke. Musikken blir i opplæringsammenheng ofte regulert litt ned i tempo og går da litt saktere. Dette har kan hende blitt noe en også praktiserer til vanlig bruk.

Denne springdansen er kortere enn vanlig, fire takter som repeteres og deretter fire takter til som repeteres. Anton Svendsen spiller den to ganger, han stryker på flere strenger samtidig. Det er en kompleks melodi på tross av at den er så kort. Her er den skrevet ned så enkelt som mulig.

STORDALEN

etter Anton Svendsen Myrvoll jr.

Springdans

Ukjent komponist

The image shows a musical score for the dance 'Stordalen'. It consists of two staves: Violin I and Violin (Vn.). The key signature is D major (two sharps) and the time signature is 3/4. A tempo marking above the first staff indicates a quarter note equals 120 beats per minute. The Violin I part starts with a quarter rest followed by a series of eighth and quarter notes. The Violin part starts with a double bar line and a repeat sign, followed by a series of eighth and quarter notes. Both parts end with a double bar line and repeat dots.

Figur 18 Nedtegnet av Sissel Klohs, NRK opptak fra 1953.

Jeg kontaktet Elfi Sverdrup som har god oversikt over det innsamlede vokale materialet i Vestfold og spurte henne om hun kunne noen «slåttestev», springdanser som hadde vært sunget. Hun kunne ei grisevise som hun nylig hadde lært av noen jenter fra Sem.

Det bor en gammel mann

etter Elfi Sverdrup

Springdans

ukjent

The musical score is written in treble clef with a 3/4 time signature. It begins with a tempo marking of quarter note = 120. The piece consists of three staves of music. The first staff contains the first measure, followed by a repeat sign and a first ending bracket labeled '1.'. The second staff starts at measure 6 and contains a second ending bracket labeled '2.'. The third staff starts at measure 10 and concludes the piece with a double bar line.

Figur 19 Nedtegnet av Sissel Klohs

4.2.1 Egil Rye-Hytten gjorde opptak med Botolf Maurset i 1970

Botolf Maurseth lærte melodier av Harald Åsen. «Det er nok å ta av», sier han i et opptak. Dette opptaket er å finne på Nasjonalbiblioteket. Fem runddanser etter Harald Åsen, to etter Jørgen Sørensen, to etter Ole Halvorsen, to etter Hartvig Nilsen, en etter Mattis Follevik og en etter Jens Solli. Opptakene er gjort av Egil Rye- Hytten rundt 1970, sier han i en telefonsamtale 16/4-2019. Rye- Hytten fikk Sigbjørn Berhoft Osa til å skrive ned springdansen Botolf Maurseth hadde lært av Harald Åsen. Det er nota i D-dur som tidligere er nevnt. Opptaket leverte han fra seg til Universitetsbiblioteket.

Når en leser om Botolf Maurseth, hovedsakelig i tidligere avisoppslag ser en at han var en av initiativtakerne til Sogn og Fjordanelaget i Vestfold, og var vertskap for dette ved i alle fall en anledning på gården sin på Ringshaug i Slagen. Fast under disse samlingene var dans, og Botolf spilte til dans. Han hadde kontakt med Landslaget for spelemenn og spilte

på kappleiker. Maurseth er omtalt i *Spelemannsbladet* da han ble 75 år (*Spelemannsbladet*, 1964, s. 14), og skal ha optrådt flere ganger i kringkastingen (NRK).

Rolv Åsen sønnen til Harald Aasen spilte runddanser på fele, og hørte opptak med Botolf Maurseth som spilte melodiene til faren, men syns farens spill hadde noe eget. Den som skrev ned notene fikk ikke «brodert det slik far gjorde det» sa han i intervjuet med Egil Bakka i 1972. Rolv Åsen er ikke den første som ikke er fornøyd med nedtegning av en melodi på noter. Han forteller videre at en Underberg skrev opp notene under krigen. I en samtale med Svein Aakerholt (1942) etter boklanseringen av «Folkemusikken i Vestfold» mener han denne Underberg må være Unneberg, Sigurd Hanssen (1899-1983) bygdebokforfatter av bygdebøker for Botne, Hof, Nøtterøy, Ramnes og Våle. Men, springdansopptaket til Maurseth av Aasenspringaren er ikke å finne, heller ikke notene Unneberg skal ha skrevet ned. Derimot har vi opptaket av Anton Svendsen Myrvoll.

Anton Svendsen Myrvoll fikk fortjent mye oppmerksomhet da folkemusikk og folkedans igjen ble populært i Vestfold på 1970 og 1980 tallet. Da Sandar spellemannslag ble dannet kunne Øystein Gjerde formidle det han hadde lært av Anton Svendsen Myrvoll d.y. videre til nye generasjoner.

5 Avsluttende diskusjon og konklusjon

I denne delen skal jeg sammenfatte hvilke funn som kan ha påvirket springdansen slik at den har endret seg, og hvilke prosesser som kan ha gjort at dansen har fått det uttrykket den i dag har. Til slutt skal det komme fram om det er mulig å tolke dansen friere basert på funn som nå er gjort. Samfunnsmessige forhold kan ha påvirket dansen, disse forandringene kan ha grepet direkte inn i hvordan dansen har endret seg. Kunnskapen om dans og dansenotasjon har økt, og kan også avdekke hva som kan ha gjort at dansen har endret seg. Det viser seg at funnene kan åpne for en friere tolkning av dansen.

5.1 Hva har endret seg, og har konteksten vært med på å endre dansen?

Dans var en av de viktigste aktivitetene folk så fram til i hverdagen. Vi vet nå hvilke gode fysiologiske virkninger kroppskontakt, musikk og danseglede har på kroppen. Folk kom sammen og danset som en viktig del av sosialt samvær og mental helsebot. De var mer marginalisert og var avhengige av naboens ve og vel for at dugnader, feiringer og andre viktige familiære høytider skulle kunne gjennomføres. Sammen med disse feiringene var også mat og drikke en viktig del av forberedelsene.

Men, alkoholforbruket førte til at mange etter hvert tok avstand fra måten ulike sammenkomster ble avholdt. Da dannelsen av avholdslag og misjonsforeninger så dagens lys ble dansen koblet til alkoholen, og fikk også et stempel som syndig og umoralsk. Dette kan være en av flere årsaker til at springdansen nesten ble borte.

En god del av Vestfold gikk fra å være i all hovedsak et bygdesamfunn til å bli et industri- og bysamfunn. Rutinene i bygdene ble også påvirket av dette. Folk flyttet på seg, solgte gården og tok arbeid i industri eller hvalfangst. Folk fra andre deler av landet kjøpte disse gårdene og tok med sine tradisjoner som kan ha påvirket både dansen og musikken.

Fritid og dannelsen av ulike lag og foreninger kan også ha påvirket hvordan dansen ble utøvet.

Runddansene og trekkspillet ble populært og gjorde også at springdansen kom mer i bakgrunnen og ble mindre danset. Da Borger Kruke skrev ned sine springdanser noterer han også at de er «*gamle ... og ubetydelige, at det ikke er verd at skrive flere.*» Springdans

ble noe de gamle danset, mens runddansene var noe ungdommene ville danse. Det nye og populære og det som er noe annet enn foreldregenerasjonen foretrekker, er ofte det de unge trekkes mot. Dermed kan springdansen på den måten ha gått ut av bruk. «*De var fele te danse springdans før*» fortalte Bredine Bakke. Gina Årholt danset mye da hun var ung, men ikke etter at hun ble gift. Dans var fremdeles en viktig samværsform og var en viktig aktivitet på møteplasser som var både ute og inne. Thorvald Lunde (1861-1940), skolebestyrer i Hedrum sa følgende: «*Springdans blev så å si aldri danset i Hedrum i min tid.*» (Ottesen, 2018, p. 214) Han var 39 år i 1900.

I dannelsen av nasjonen Norge var det viktig å få fram det genuint norske, og i dette arbeidet fikk dansen og felespillet en ny plass. Det som tidligere hadde vært en samværsdans fikk nå en ny rolle som nasjonaldans. Dansen ble ført opp på scenen av den kulturelle eliten. Det er mulig å finne avisannonser i Vestfoldavisene som reklamerer for slike tilstelninger. Samtidig ble folkeviseleiken allemannseie gjennom arbeidet til Hulda Garborg og Klara Semb. Disse to arbeidet også med å ta vare på nasjonaldansen/bygdedansen. Denne oppmerksomheten fører til at Garborg og etterhvert Semb reiser mye rundt i landet og holder kurs for danseinteresserte. Sigurd Nordkvælle forteller at han og kona hadde vært på kurs og lært springar og viser dette, en variant som liknet mye på vestlandsspringar. Bevisstheten rundt den lokale varianten av springdans blir i intervjuet ikke nærmere berørt. Men, at vestfoldingen hadde danset både gangar, springar og halling dokumenteres av Ragnar Nordby alt i 1927.

5.2 Hvis springdansen i Vestfold har endret seg, er det mulig å finne spor etter dette?

Erling Bøe var på den ene siden blant dem som møtte på folk som tok avstand fra samværsdanser og tradisjonelle sanger. På den annen side samlet Erling Bøe og Ragnar Nordby inn musikk og folkelivsskildringer i Vestfold hos dem som fremdeles verdsatte dette. Foreningslivet var alt i gang med å danse etter den musikken de lærte på kurs av instruktører fra sentrale strøk, det nasjonale materialet. Folkeviseleik blir en ny tradisjon innenfor en del av folkedansmiljøet som nå ikke nødvendigvis har spillemenn på fiolin lenger i Vestfold, men hardingfele og trekkspill. I denne konteksten tar nå revitaliseringen

av springdansen plass i fylket. Det nasjonale repertoaret inspirerer til å dokumentere det lokale materialet.

Da folkedansarbeidet var i sin spede begynnelse ble tretrinnssteget i bygdedansene ofte oppfattet og omtalt som byttomfotsteg se figur 5 side 50. På slutten av 60-tallet ble det fokus på svikt og en så da at springaren hadde det korte steget på 3.taktslaget og ikke på 2.taktslaget (byttomfotsteg) i områdene Telemark og Numedal. I filmene fra 1977 vises dette. Derfor er det grunn til å tro at dette ble værende igjen i springdanssteget fram til 1992, da det ble enighet om å endre til kort steg på 3.taktslaget. Men det er også en faktor til som påvirker steget.

En kan finne spor etter to versjoner av svikt. I Lågendalen er det tre svikter viser filmmaterialet med det korte trinnet på 3.taktslag. Det er tydelig å se i filmen fra Lågendalen. I kapittelet om rytme og frasering (Nyhus & Aksdal, 1993, s. 179) skriver Jan Petter Blom om områdene for to- og tredelt svikt i dansen. Han nevner Numedalstradisjonen og at området her har dansere som danser med både to og tre svikter. I samtale med en dommer på kappleik, er inntrykket at svikt er noe de har fokus på. Danser paret med lik svikt dansen gjennom, eller svikter de ulikt? Dette blir lagt merke til og dømt deretter. Det dommerne er opptatt av er at paret har en bevisst holdning til dette og danser med lik svikt. Blom og Bakka (Bakka et al., 1992) poengterer at et område som dette er av «*kulturhistorisk interesse*» når svikten varierer. Det er også slik at svikten kan variere innenfor dansen hevder Blom. Men, sier videre:

«På den annen side, en dans med flere par i tett ringformasjon, men uten synkroniserte opp-ned-bevegelser, kan virke forstyrrende eller ubehagelig på deltakerne. Innen paret og spesielt i samdansen kan synkronisering av guttens og jentas bevegelser være bortimot en nødvendighet. Slike estetiske og dansetekniske betraktninger tilsier at dans i likhet med andre aktivitetsfelter, er underlagt prosesser som fremmer normdanning.»

Dette er et interessant perspektiv, som ikke så ofte berøres innenfor det tradisjonelle danse miljøet. Men, her er en kanskje tilbake til tanken om at dansen skal vises i en scenisk sammenheng, kappleik, oppvisning eller liknende.

Konklusjonen i notatet fra 1992 side 5 ble at tre svikter og ikke to skal være dansepraksisen. Men, hvor bevisste de fleste har vært på denne konklusjonen er jeg

usikker på. Jeg har i løpet av dette arbeidet fått økt fokus på svikten. Mange danser fremdeles med to svikter, eller har liten svikt. Det kan sees på opptaket fra Stokke. I filmen fra kappleiken i Vågå ser en at paret Kasbo Rygh har lagt vekt på tre svikter i sin tolkning av springdans fra Vestfold. Der er likhetstrekkene til danserne i Lågensdalfilmen, som de har studert merkbar.

En annen faktor som i de senere år har fått økt fokus er hvordan foten treffer gulvet. Tidligere var idealet at tåballen skulle i gulvet først, og så skulle svikten komme i ankelen. Nærmere undersøkelser har kommet fram til at hele foten treffer gulvet og at strekking og bøyning i fot og kne er essensiell.

Alle disse elementene er deler av en bevisstgjøring når en bygdedans skal praktiseres, og kan lett bli underkommunisert når det er så mange elementer i dansen som skal formidles. Her er essensen:

- a. Det korte steget skal komme på det 3.slaget
- b. Det skal være svikt på alle tre slagene.
- c. Hele foten skal treffe gulvet og svikten skal skje i fot og kne.

Figurstegene/sidestega får mye oppmerksomhet i kurssammenheng, og mange mener den tar bort fokuset og innlæringen av steget. Nordby dokumenterte ikke figursteget i de første notatene sine, men med nedtegnelsen av dansen sammen med Harald Aasen er de med. Figurstegene kan ha kommet inn etter at organiseringen av de ulike danselaga og opplæringstradisjonen var innarbeidet mellom 1930 og 1947, men det finnes det ikke dokumentasjon på.

Medlemmer fra andre tradisjonsområder kan også ha tatt med dette inn i springdansen. Det er viktig å legge seg på minnet at oppvisninger, altså sceniske framføringer var en viktig del av lagenes arbeid. Der kan hensynet til innholdsrike framføringer ha hatt mye å si. Klara Semb hadde kurs med Borre leikarring rett før 2.verdenskrig, der kan figurstegene også ha blitt introdusert.

Det er mange muligheter i valg av motiv i dansen, noen henger mer naturlig sammen enn andre. Som nevnt ovenfor har danserne mulighet til å tilføre og trekke fra motiv de foretrekker for å tilpasse dansen til dansemelodien. Under kappleik blir dette vektlagt, og det er en diskusjon dansere imellom også, at dansen skal kle musikken. Men, i notatet fra 1992 (s.10) står det følgende: «I tradisjonell bygdedans ble ikke dansen endevendt og

motivene ble ikke byttet om i helt tilfeldig rekkefølge. Det var rammer som variasjonen som regel holdt seg innenfor.»

Der foreslåes det at enkelte motiv utelates og andre ganger brukes, alt ettersom hva som passer. «Utelate motiv 3 og 4 i enkelte omganger av dansen, og gå direkte fra motiv 2 til 5.» Det er altså «rammer» som danserne varierer dansen innenfor, og bygdedansen har elementer av improvisasjon. Så improvisasjonen gjøres innenfor visse rammer.

5.3 Konklusjon

Hvilke funn åpner for en friere tolkning av springdansen fra Vestfold?

I denne oppsummeringen er det ønskelig å bidra inn i en diskusjon, men også formidle en selvrefleksjon som har foregått underveis i arbeidet med dette materialet. Det er også viktig å formidle noen betraktninger en kan gjøre seg i arbeid med dansen selv, eller når den blir formidlet til andre. Personlig dansestil er noe enhver danser utvikler og som dansen bærer preg av. Kroppene våre er forskjellige og dette avspeiler personligheten vår, er med inn i dansen. Det gjør at et dansepar ikke er likt et annet selv om disse danser den samme dansen.

Steget

I kildematerialet finnes det beskrivelser av et steg som «svever» er «små og luskannde» og lydløse. Steget blir også referert som halting. Steget gikk fra å ha kort steg på toeren til å ha kort steg på det tredje slaget. Stegene preges av den personlige dansestilen og her spiller også smak og behag inn. Men, det er en allmenn oppfattelse at å lange ut stegene ikke sømmer seg. Lange steg vil gjøre det vanskelig å holde takten. Noen liker å danse med kraftfulle steg, andre vil at det skal foregå i rolige former. Stegene bør preges av hva slags musikk som spilles.

Det er funnet flere typer steg i filmene og disse bør de fleste dansere lære etter en stund. Selv har jeg etter hvert praktisert flere og flere av dem. Tidligere danset jeg dem ikke fordi jeg stort sett var «følger» i dansen. Det er gutten/ fører som utfører flere varianter av steg, og de er karslige. Men, det kan godt tenkes at enkelte av melodiene spilles så kraftfullt at begge kan/bør utføre flere av stegtypene underveis i dansen. Ikke minst er

det flere og flere jenter som fører, og da er det jo naturlig at de ulike stegene blir praktisert.

Svikt

Filmene viser ulike grader av svikt og både to og tre svikter. Om noen danser med to svikt og andre med tre svikt er det innenfor vårt område av «kulturhistorisk interesse» og noe å være bevisst på. Dansere må ta vare på dette særpreget. Men, da må en ha en større bevissthet om dette, noe jeg selv i liten grad har hatt. Det er jo også noe dansere vil greie å variere mellom når de danser for å opparbeide en bedre teknikk i utviklingen av egne danseferdigheter. Selv har jeg praktisert graden av svikt (liten og stor) og to og tre svikter underveis i masterarbeidet, og er overbevist om at dette er viktig å praktisere for å få til en best mulig variasjon og danseopplevelse.

Motivene i vendingsdelen

Motivene har vært tema i drøftinger og noen mener at rammene for disse bør utvides. Rammene er ganske vide, men de flyttes ikke mye rundt. Men, nå har det kommet fram nye funn, og disse funnene må inn på dansegulvet. Dansere er tilpasningsdyktige og kreative. Jeg er sikker på at de fort blir fortrolige med kildematerialet og vet hvem som har formidlet hva. På bakgrunn av dette vil de danse de motivene som passer ulike anledninger og ulike melodier. Motivene i de tidligste nedtegnelsene var få, og i en opplæringssammenheng kan jo det passe godt. Noen motiv har vandret fra andre områder og gjør dansen mer innholdsrik å danse for en som er mer erfaren. Det er mange motiv å ta av og kan være viktig å bruke aktivt når dansen brukes i formidlingssammenheng.

Figursteg

Figurstegene har mest sannsynlig kommet inn fra Vestlandet via kurs med/ eller uten Klara Semb. Fanaspringar og Vestlandsspringar er nevnt i kildematerialet og er et fint innslag i folkloresammenheng. Men, jeg opplever figurstegene slik Blom opplever ulik svikt innenfor danseparet som «forstyrrende og/eller ubehagelig» og spesielt når jeg selv er i en samdandsdel og treffer på et par som har stanset midt i dansebanen for å utføre

figurstegene. Jeg siterer igjen Blom: *Slike estetiske og dansetekniske betraktninger tilsier at dans i likhet med andre aktivitetsfelter, er underlagt prosesser som fremmer normdanning.*» Når det er god plass på dansegulvet kan det være spennende å svinge seg mellom par som utfører figursteg. Men, ellers kan figurstegene fort ødelegge samdansens for andre. De må avslutte fordi et par som figurerer står i veien. I samtale med flere har noen hevdet at figursteg skal utføres midt på gulvet slik at andre par kan flyte forbi uhindret. Det kan jo være en løsning.

Tempo

Opptakene til Anton Svendsen gir oss en pekepinn om at tempoet må holdes oppe i dansen, den får en annen flyt og et annet uttrykk når den går såpass raskt. Flere av kildene påpeker at springdansen skal danses i et friskt tempo. Det gir også dansen et annet kraftfullt uttrykk som er verdt å reflektere over. Sammenlikne dansen i filmen i Stokke og dansen i filmen *Vågå* er det to ulike uttrykk som kommer fram. Filmen i Stokke er danset for at det skal være mulig å herme etter og lære seg dansen, men på den måten forsvinner litt av sjelen i dansen, og når ikke det formidles kan betrakteren fort tro at dansen skal være slik.

Det er ikke stor forskjell i tempoet, men allikevel gjør det noe med fallet framover. Et fall en kan se for seg når tyngdepunktet i kroppen faller litt framover fra å gå til å jogge. Går dansen ned i lavere tempo kan dette også påvirke balanse og rotasjon. Dette kan igjen påvirke samdansens og måten paret løser dansen sammen på.

Tempoet kan også påvirke om danseparet greier å «danse på slåtten» som det står i dommerskjemaene på kappleik. Altså holde/følge takten i dansespillet. Det fordrer god teknikk som nevnt over, og i den forbindelse blir det en del av bedømmelsen.

Musikken og hva det er viktig å ha en høy bevissthet om.

Anton Svendsen spilte mye til dans, og mente at han ble bedre til å spille dansespill ved å spille for gode dansere. Så for å få gode spellemenn er det viktig at disse får dansere å spille for. Derfor er det viktig at kulturskolene i fylket som nå heter Vestfold og Telemark prioriterer å utvikle gode dansemusikere, og også gir tilbud om folkelig dans for minst to grupper slik at musikerne blir gode dansespellemenn for små og store dansere.

Musikken er en ekstremt viktig faktor for dansen, det er spillemannen som må holde tempoet oppe. Musikeren må også ha lært hvordan denne musikken spilles, god dansemusiker kan ingen bli bare ved å spille fra notene, er min erfaring. De bør helst ha vært innom dansegulvet også.

Klassisk og folkelig musikk har vært på repertoaret til spillemennene i Vestfold, det er flere lette men også mange riktig utfordrende dansemelodier i kildematerialet. Det er et grovt overtramp å ikke formidle disse til musikere i kulturskoler og videregående skoler. Om de vil fordype seg i dette materialet må de få bestemme selv. Men, å ikke formidle denne kulturskatten videre til generasjonene som kommer er en stor urett!

Det er over 50 springdanser, noen er lette å spille, og noen er utfordrende. Håpet er at så mange som mulig av dem kommer i bruk ved flere dansegulv enn nå.

Som danser er det viktig å la seg utfordre til å danse til ulike melodier. Det er viktig å lytte til det som blir spilt, og sammen skape en dans som passer til akkurat den spesielle musikken en der og da hører. Da skaper danseparet et godt innhold i dansen, og en god danseopplevelse.

«Det er nok å ta av» sa Botolf Maurseth. Ja, det er heldigvis det, og det hadde vært fint hvis folk hadde blitt «fele til å danse springdans» igjen.

Figur 20 Sissel Klohs og Svein Olav Løberg danser springdans under Landskappleiken i Seljord 2011, Spellemann Vilde Maria Lavoll Foto: Signe Krossvoll Løberg

6 Litteratur

6.1.1 Bøker og hefter:

Bakka, E. (1970). *Danse, danse, lett ut på foten*. Noregs boklag.

Bakka, E. (1978). *Norske dansetradisjonar*. Samlaget.

Bakka, E. (2018). Springar. In *Store norske leksikon*. <http://snl.no/springar>

Bakka, E., Aksdal, B., & Flem, Erling. (1992). *Variasjon, dialekt og alder i springar og pols*. NTH-trykk, Trondheim.

Bakka, E., Biskop, G., & Christensen, A. Chr. N. (Eds.). (2007). *Norden i dans*. Novus.

https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2016011248078

Gjendem, A. L. S. (2014). *Dansen Har Visst Ikkje Gjort Oss so Mykje Gale": Springar I*

Romsdal—Variasjon over Tid (2014) [Mastergradsavhandling]. Høgskolen i

Telemark, fakultet for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning.

Gustafsson, M. (2016). *Polskans historia: En studie i melodityper och motivformer med utgångspunkt i Petter Dufvas notbok*.

http://portal.research.lu.se/ws/files/13429332/avhandling_tilltryck160918.pdf

Heyerdahl, A. (1882). *Urskogs Beskrivelse*. Cammermeyer.

https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2010062306031

Hobsbawm, E., & Ranger, T. (2012). *The Invention of Tradition*. Cambridge University

Press. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/ucsn->

[ebooks/detail.action?docID=1864711](http://ebookcentral.proquest.com/lib/ucsn-ebooks/detail.action?docID=1864711)

Jarlsberg. (1942, 5.mai). En bygdespillemann fra Hof. *Jarlsberg*.

Kaldager, J. (1978). *Musikklivet i Sandefjord før 1900*. Forfatteren.

- Kjelsrud, O. (1981). *Førrige århundrets folkelige dansemusikktradisjoner i Vestfold*. Universitetet i Oslo.
- Mæland, J., Kyte, A., & Bolstad, I. (1985). *Norske tonar*. Universitetsforlaget.
- Michelsen, K., Huldt-Nystrøm, H., Levin, R., & Rugstad, G. (Eds.). (1980). *Cappelens musikkleksikon 6*. Cappelen. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2014062606108
- Nordby, R. (1933). *Gammelt frå Vestfold II, «I arbeid og helg»*. Vestfoldlaget.
- Nyhus, S., & Aksdal, B. (1993). *Fanitullen: Innføring i norsk og samisk folkemusikk*. Universitetsforlaget. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2014013008111
- Østberg, K. (1925). *Dugnad*. Grøndahl & søns boktrykkeri, Oslo. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2017032748101%20
- Ottesen, R. (2018). *Folkemusikken i Vestfold: For "borgere, bønder og den gemene hop."* Novus.
- Ranheim, I. (1993). *Folkedans, disiplinering og nasjonsbygging: Diskursen om dans i Valdres omkring 1905*. Novus. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008070104142
- Rønningen, J. (1985). *Bygdehistorie for Våle fra ca 1540 til ca 1980*. Våle kommune. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2012050924010
- Rønningen, J. (1993). *Bygdehistorie for Ramnes fra ca 1540 til ca 1990*. Ramnes. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2015072908088
- Sælid, K. (Ed.). (1949). *Glytt frå lagslivet i Noregs ungdomslag i eldre tid*. Noregs boklag. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007060504060
- Schrøder, H., & Schrøder, J. C. (1924). *Oberstlieutenant Jens Christian Schrøders erindringer*. Steenske forl.

Semb, K. (1925). *Norske folkedansar*. Noregs ungdomslag.

Stenseth, B. (2000). *Eilert Sundt og det Norge han fant*. Gyldendal.

http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008110600052

Unger, C. R., & Lange, C. C. A. (1855). *Diplomatarium Norvegicum*. P. T. Mallings

Forlagshandel.

Vestfoldminne. (1984). Vestfoldmuseene.

6.1.2 Nettsider:

<https://www.folkemusikkogfolkedans.no/nyheter/2019/6/20/rff-prisen-for-2019-vert-tildelt-egil-bakka-68ypx>

21.02.20

<https://www.kulturogtradisjon.no/verktoy/fagstoff/fagligeartikler/artikler-fra-og-med-2010>

21.02.20

<https://folkorg.no/noteflight-online-noteprogram/> 21.05.20

NAOB Det norske akademis ordbok <https://www.naob.no/ordbok/karsstykke> 21.11.18

6.1.3 Informantskjemaer fra Rådet i Trondheim:

Skjema 20283 Ingeborg Kihle

Skjema 20234 Kathinka Henriksen

Skjema 20236 Sigurd Nordkvelle

6.1.4 Film:

16mm.

<http://www.folkedansporten.no/index.php/16mm/video/16mm-0408-0410-vestfold>

<http://www.folkedansporten.no/index.php/nids/video/nids1-vestfold-springdans-ottesen>

<http://www.folkedansporten.no/index.php/nids/video/16mm-0440-lagendalsfilmen-springar>

<http://www.folkedansporten.no/index.php/vu/video/video-0034-sundhordlandsspringar>

<https://www.youtube.com/watch?v=vqx6n9nSvGM>

Andrea Rygh og Benjamin Rygh. Dans fele B. Landskappleiken 2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=4OHMjHnzGUQ>

Sissel Klohs og Svein Olav Løberg danser springdans på låvedans i Stokke

7 Vedlegg

7.1 Notatene til Ragnar Nordby, Vestfoldarkivet

7.2 Notatet til Ragnar Nordby og Harald Aasen, Norsk senter for folkemusikk og folkedans

7.3 Radionotat etter Eling Bøe, Vestfoldarkivet

7.4 Beskrivelse av springdans, Tunsberg leikarring, Norsk senter for folkemusikk og folkedans

7.5 Notatet til Bakka, Ottesen jr. og Utklev, Norsk senter for folkemusikk og folkedans